

Hyväksytty hallituksen neuvottelussa 28.9.2017

Hallituksen ulkosuomalaispoliittinen
ohjelma vuosiksi 2017–2021

Sisältö

Sisältö	2
1. JOHDANTO	3
1.1. Ohjelman merkitys ja tarve	4
2. OHJELMAN TAUSTA	5
2.1. Ulkосуomalaisuus muutoksessa.....	5
2.2. Ulkосуomalaispolitiikan kehitys.....	6
3. POLITIIKKALINJAUKSET JA TOIMENPITEET	9
3.1. Suomalaisen identiteetin säilyttäminen.....	9
3.1.1. <i>Suomi-koulujen toiminnan kehittäminen.....</i>	<i>9</i>
3.1.2. <i>Tilapäisesti ulkomailla asuvien lasten perusopetuksen tukeminen.....</i>	<i>10</i>
3.1.3. <i>Ulkосуomalaisten kouluolojen seuraaminen ja niihin vaikuttaminen</i>	<i>12</i>
3.1.4. <i>Eurooppa-kouluihin hakeutuminen ja eurooppalaisen opetuksen laajeneminen</i>	<i>13</i>
3.1.5. <i>Suomen kielen ja kulttuurin opiskelu ulkomaissa yliopistoissa</i>	<i>15</i>
3.1.6. <i>Suomessa tapahtuvan koulunkäynnin, opiskelun ja harjoittelun edistäminen.....</i>	<i>16</i>
3.1.7. <i>Ulkосуomalaisten järjestötoiminnan tukeminen.....</i>	<i>18</i>
3.1.8. <i>Ulkосуomalaisille suunnattu viestintä ja tiedonvälitys.....</i>	<i>19</i>
3.1.9. <i>Ulkосуomalaisten keskuudessa tapahtuva seurakuntatyö</i>	<i>22</i>
3.2. Ulkосуomalaisten oikeusaseman parantaminen	24
3.2.1. <i>Kannustaminen Suomen kansalaisuuden takaisin hankkimiseen ja säilyttämiseen.....</i>	<i>24</i>
3.2.2. <i>Passin ja henkilökortin hakemisen helpottaminen.....</i>	<i>26</i>
3.2.3. <i>Ulkосуomalaisten äänestysaktiivisuuden lisääminen</i>	<i>27</i>
3.2.4. <i>Ulkосуomalaisparlamentin toiminnan turvaaminen.....</i>	<i>28</i>
3.3. Ulkосуomalaisten sosiaaliturvan ja terveydenhuollon tukeminen.....	29
3.4. Ulkосуomalaiset elinkeinoelämän voimavarana	31
3.5. Ulkосуomalaisten paluumuuton edellytysten tukeminen.....	33
3.6. Suomen siirtolaisuutta ja ulkосуomalaisuutta koskevan tutkimuksen tukeminen	34
4. OHJELMAN TOIMEENPANO, TOIMIJAT, TALOUDELLISET VAIKUTUKSET JA SEURANTA.....	36

1. JOHDANTO

Suomi on ollut historiansa eri vaiheissa väestömäärään nähden huomattava maastamuuttomaa. Todennäköisesti jokaisella suomalaisella on maailmalla omainen, sukulainen, ystävä tai tuttava. Ulkosuomalaisten määrä on yli 1,6 miljoonaa. Tämä luku perustuu vuosina 2010–2014 saatavilla olleisiin maakohtaisiin virallisiin väestönlaskentatilastoihin valikoiduissa 29 maailman maassa. Tilastot eivät ole vertailukelpoisia, koska joissakin maissa voi kansalliseksi taustakseen ilmoittaa suomalaisuuden ja joissakin maissa luvuissa on mukana vain Suomessa syntyneet tai Suomen kansalaiset. Ulkosuomalaisia on siis vieläkin enemmän.

Ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia on noin 300 000. Heistä äänioikeutettuja oli huhtikuussa 2015 yhteensä 242 096 henkeä. Äänioikeutettujen määrässä ulkosuomalaiset vertautuvat Keski-Suomen vaalipiiriin, joka saa eduskuntaan kymmenen kansanedustajaa.

Yhä huomattava osa ulkosuomalaisista on avioitunut ulkomaille, mikä kasvattaa ja monipuolistaa ulkosuomalaisuuden luonnetta sekä ulkosuomalaisten ja Suomen välistä kontaktipintaa. Ulkosuomalaisiin kuuluu myös huomattava määrä ruotsinsuomalaisia ja heidän jälkeläisiään. Ulkosuomalaisten määrän jatkuvan kasvun taustalla on perinteisen siirtolaisuuden rinnalle tullut kahden viime vuosikymmenen aikana alati lisääntyvä työperusteinen, opiskeluun tai harjoitteluun perustuva muutto sekä kausiluonteinen lyhytaikaisempi eläkeläisten muutto. Yhä harvempi muuttaa ulkomaille pysyvästi. Samaan aikaan kasvaa myös suomalaisten arkipäiväinen liikkuvuus.

Mahdollisuus säilyttää lähtömaan kulttuuripiirteitä ja niihin tukeutuvaa kulttuuri-identiteettiä on kansainvälisten siirtolaisuutta koskevien sopimusten mukaan siirtolaisten oikeus, joka vastaanottavan valtion tulee sallia. Kulttuuripiirteiden säilyttäminen on yleensä vastaanottavan valtion edun mukaista, koska se ei useinkaan vaikeuta, vaan tukee uuteen asuinmaahan integroitumista. Lisäksi useamman kulttuurin "välillä" elämistä ja monikulttuurisuutta ymmärretään ja arvostetaan lisääntyvässä määrin. Ulkosuomalaisille itselleen vahva kulttuuri-identiteetti tukee aktiivista osallistumista myös uuden asuinmaan eri toimintoihin ja voi edistää Suomen tunnetuksi tekemistä. Kulttuuripiirteiden säilyttäminen on myös usein lähtömaan edun mukaista. Ulkosuomalaisten yhteydet Suomeen voivat edistää hyvinvointia, yhteenkuuluvuuden tunnetta, yhteistoimintaa – ja kansainvälistymistä.

Perheiden liikkuvuus näkyy ulkosuomalaislasten ja –nuorten määrän kasvussa, mikä tulee esiin esimerkiksi valtionavustuksen piirissä lukuvuodesta toiseen olevien Suomi-koulujen määrän ja koon kasvusta. Kaikki eivät hae valtionavustusta, mutta lukuvuonna 2015–2016 oli sen piirissä yhteensä 136 koulua 37 eri maassa, yhteensä 4 238 oppilasta joista 4 183 Suomi-kouluissa ja 55 Ruotsi-kouluissa. Jo 90 vuoden ajan Suomi-Seura ry on toiminut ulkosuomalaisten yhdyssiteenä Suomeen. Se toimii myös ulkosuomalaisparlamentin sihteeristönä. Ulkosuomalaisparlamentti kokoaa 2-3 vuoden välein ulkosuomalaisten esitykset ja toiveet Suomen valtiovallalle. Ulkosuomalaisparlamentin toimintaan oli tullut vuoden 2015 lopussa mukaan 512 ulkosuomalaisyhteisöä 38 maasta.

Muuttuvassa toimintaympäristössä korostuu erityyppisten ulkokansalaisryhmien tarpeiden tuntemus ja resurssien parempi käyttö. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2014 Suomeen muutti 31 510 henkeä, mikä on 430 henkeä edellisvuotta vähemmän. Suomesta ulkomaille muutti 15 490 henkeä, mikä on 1 590 henkeä edellisvuotta enemmän. Nettomaahanmuuttoa kertyi vuoden 2014 aikana yhteensä 16 020 henkeä, mikä on 2 030 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Ulkomaalaisten nettomaahanmuutto supistui jonkin verran, 1 480 henkeä. Suomen kansalaisia kaikista maahantulijoista oli 25 % ja lähtijöistä noin 65 % vuonna 2014. Muuttaneiden joukossa on myös sellaisia ulkosuomalaisia, jotka eivät ole Suomen kansalaisia. Suomeen muuttaneista ulkosuomalaisista 75 % tuli

EU:n alueelta, Suomesta lähteneistä lähes 70 % muutti EU:n alueelle. Nopeatahtisessa yhteiskunnassa tarvitaan nopeasti myös muuttamiseen liittyvää täsmällistä tietoa. EU-jäsenyys, EU:n laajeneminen, EU-tuomioistuimen päätökset ja Suomen solmimat sosiaaliturva- ja verosopimukset eri maiden välillä tuovat jatkuvasti erittäin paljon muutoksia entisiin käytäntöihin.

1.1. Ohjelman merkitys ja tarve

Tähän kolmanteen ulkosuomalaispoliittiseen ohjelmaan on koottu näkemyksiä, arvioita ja toimintamalleja, joiden avulla ulkosuomalaisten ja Suomen vuorovaikutusta voidaan edelleen vahvistaa.

Ulkosuomalaiset muodostavat moniulotteisen voimavaran Suomelle. He tekevät Suomea maailmalla tunnetuksi. Vireä ja toimiva ulkosuomalaisten verkosto hyödyttää monella tavalla Suomen elinkeino-, kulttuuri- ja poliittista elämää. Ulkosuomalaiset paluumuuttajat tuovat tullessaan ulkomailta oppimiaan tietoja ja taitoja. Merkittävä osa maahanmuuttajista on paluumuuttajia. Paluumuuttajien osin työperusteiseen maahanmuuttoon ja kotoutumiseen Suomeen ei yleensä liity suurempia ongelmia.

Ulkosuomalaispoliittinen ohjelma vahvistaa ulkosuomalaispolitiikan toimeenpanon jatkuvuutta. Vuonna 2013 julkaistu Suomen maahanmuuttostrategia määrittää pitkäjänteisiä linjauksia maahanmuuttopolitiikalle. Ulkosuomalaispoliittinen ohjelma tukee kokonaisvaltaista Suomen maahanmuuttostrategiaa, jonka pääpaino on maahanmuuton, työllisyyden ja kotouttamisen kysymyksissä. Ulkosuomalaispoliittisen ohjelman valmistelu on koordinoitu sisäministeriössä. Ohjelman valmistelussa on kuultu viittä muuta ministeriötä (OKM, OM, STM, TEM, UM), Suomi-Seuraa ja ulkosuomalaisparlamenttia. Ohjelman toimeenpanoa ja vastuiden jakautumista ministeriöiden kesken sekä taloudellisia kuluja käsitellään jaksossa neljä.

Tämä ohjelman ehdotetut politiikkalinjaukset ja kustakin seuraavat ehdotetut toimenpiteet vahvistavat ja konkretisoivat ulkosuomalaispoliittista näkökulmaa.

Ohjelman sisällön kannalta on tärkeää, että päivitetty ohjelma esittää tarpeet ja tavoitteet tasapainossa ja realistisesti, ja että jo aiemmassa ohjelmassa (2012–2016) olleiden kohtien toteutus jatkuu valtiopäivistä toiseen eri vastuuministeriöiden taholta. Suurella osalla ohjelmakohtista ei ole erillisiä, uusia budjettivaikutuksia.

Ulkosuomalaisten näkökulmasta ohjelman kaikkein keskeisimmät tavoitteet ovat:

- Suomi-koulujen toiminnan kehittäminen (3.1.1.) ja muut ulkomailta asuvien suomalaislasten ja -nuorten kouluolot (3.1.2. - 3.1.3.),
- ulkosuomalaisten järjestötoiminnan tukeminen (3.1.7.),
- ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden lisääminen (3.2.3.) ja
- ulkosuomalaisparlamentin toiminnan turvaaminen (3.2.4.).

2. OHJELMAN TAUSTA

2.1. Ulkосуomalaisuus muutoksessa

1500- ja 1600-lukujen varhaisin muuttoliike Suomesta suuntautui Keski- ja Pohjois-Ruotsiin - ruotsinsuomalaiset puhuvatkin äidinkielenään suomea tai Tornionjokilaakson meänkieltä - sekä Norjaan, Pohjois-Amerikkaan ja Ruotsin valloittamille alueille Venäjälle (Inkerinmaalle). Näistä muuttoliikkeistä on yhä jäljellä jonkin verran ulkосуomalaisuutta. Ulkосуomalaisuus on myös seurausta rajojen siirroista. Pääosin ulkосуomalaisuus on kuitenkin seurausta myöhemmistä muuttoliikkeistä, kuten:

- 1800-luvun loppupuolella alkanut siirtolaisuus Yhdysvaltoihin ja Kanadaan,
- 1920-luvulla alkanut siirtolaisuus Australiaan,
- Venäjän vallankumoukseen saakka jatkunut muuttoliike Pietariin ja Inkerinmaalle (myös Viron aluetta),
- 1920- ja 1930-luvulla tapahtunut muutto Suomesta sekä kanadan- ja amerikansuomalaisten keskuudesta Neuvostoliittoon,
- toisen maailmansodan jälkeen alkanut muutto Ruotsiin ja muihin Euroopan maihin ja
- lisääntynyt liikkuvuus EU-alueella Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin 1.1.1995.

Siirtolaisuuden taustalla ovat olleet osin taloudelliset, osin poliittiset syyt. Käsitteellä "ulkосуomalainen" tarkoitetaan ulkomailta asuvia Suomesta muuttaneita syntyperäisiä Suomen kansalaisia sekä heidän jälkeläisiään riippumatta siitä, ovatko jälkeläiset Suomen kansalaisia tai Suomessa syntyneitä. Henkilöiden tulee kuitenkin itse pitää itseään suomalaisina (suomalainen identiteetti). Suomeen on 1970-luvulta lähtien tullut maahanmuuttajia, jotka ovat sittemmin saaneet Suomen kansalaisuuden, ja joiden lapset ovat syntyessään saaneet Suomen kansalaisuuden. He laajentavat sekä suomalaisuuden että ulkосуomalaisuuden käsitettä. Heidän muuttonsa juurilleen nostaa uusia mahdollisuuksia ja haasteita ulkосуomalaispolitiikkaan.

Siirtolaisuuden luonne on muuttunut 2000-luvulle tultaessa. Perinteistä pysyvämpää maastamuuttoa edustaa nykyisin lähinnä ulkomaille avioituminen. Se on melko huomattava ulkomaille muuton syy. Suurelta osin nykyinen maastamuutto on tilapäiseksi tarkoitettua. Perusteena on usein opiskelu, harjoittelu, kielitaidon kartuttaminen, urakehitys, työkomennus tai uusien elämäkokemusten hankkiminen. Nykypäivän maastamuuttajat ovat aikaisempiin muuttajiin verrattuna keskimäärin paremmin koulutettuja. Eläkeläiset ovat 21. vuosisadan uusi maastamuuttajaryhmä. Suomalaiseläkeläisten kiinnostus ulkomaille muuttoon jatkuu ja etenkin EU:n Välimeren alue kiinnostaa edelleen muutto-kohteena. Portugali, Espanja ja Ranska ovat sekä vakituisesti että sesonkiluonteisesti muuttavien suosikkimaita. Sesonkiluonteisesti ulkomaille muuttavat seniorit suuntaavat myös Turkin Alanyaan sekä Thaimaan Hua Hiniin ja Pattayalle. Myös Florida on edelleen sesonkimuuttajien suosikkikohteita, etenkin Lake Worthin alue. Myös Viro ja muut Pohjoismaat ovat nousseet suosioon seniori-ikäisten muuttokohteina.

Samalla kun sesonkiluonteisesti ulkomailta asuvien eläkeläisten määrä kasvaa, saapuu Suomeen jonkin verran perinteisiä paluumuuttajia. Suurten ikäluokkien ikääntyessä heitä tulee erityisesti Keski-Euroopasta, varsinkin Saksasta ja Iso-Britanniasta. Eläkeläispaluumuuttajia tulee jonkin verran Ruotsista, Australiasta, Yhdysvalloista ja Kanadasta. Espanjassa eläkepäiviään viettäneiden paluumuuttajien määrä on lisääntynyt. Suomalaiset muuttavat Espanjasta myös muihin EU-maihin, varsinkin Portugaliin.

Ulkomailla asuvista Suomen kansalaisista ei ole olemassa tarkkoja lukuja. Oikeusministeriön Vaa-lit.fi -sivuston mukaan huhtikuussa 2015 oli kansallisissa vaaleissa äänioikeutettuja yhteensä 242 096 henkeä (lähde Väestörekisterikeskuksen luoma äänioikeusrekisteri). Luvusta puuttuvat kaikki alle 18-vuotiaat ja myös ulkosuomalaiset, joilla ei ole tai jotka eivät ole hakeneet takaisin kansalaisuutta, mutta ilmoittavat suomalaisuuden kansalliseksi taustakseen asuinmaittensa väestönlaskennassa. Siirtolaisuusinstituutin arvioiden mukaan ulkomailla asuu Suomessa syntyneitä ensimmäisen polven ulkosuomalaisia noin 300 000 ja ensimmäisen ja toisen polven ulkosuomalaisia yhteensä noin 600 000.

Ulkosuomalaisia on yli 1,6 miljoonaa. Heistä asuu Ruotsissa 711 000 (2013: väestönlaskenta 1.-3. polvi), Yhdysvalloissa 650 000 (2011: Census, väestönlaskenta, kansallinen tausta), Kanadassa 136 200 (2011: Census, väestönlaskenta, kansallinen tausta), Australiassa 22 400 (2011: Census, väestönlaskenta, kansallinen tausta), Venäjällä 20 000 (2011: Census, väestönlaskenta, pääosin inkeriläisiä), Iso-Britanniassa 14 000 (2014: Suomen kansalaisuus), Saksassa 13 000 (2014: Suomen kansalaisuus), Espanjassa 12 600 (2014: kirjoilla olevat, lisäksi talvimatkailijoita), Virossa 7 600 (2014: Viron tilastokeskus, lisäksi n. 6 500 inkeriläistä), Norjassa 6 600 (2010: Eurostat, Suomessa syntyneet), Tanskassa 4 000 (2010: Eurostat, Suomessa syntyneet), Sveitsissä 4 000 (2010: Eurostat, Suomessa syntyneet) ja niin edelleen. Luvut ovat turvallisia käyttää, koska ne perustuvat virallisiin tilastoihin. Ulkosuomalaisia on kylläkin enemmän.

Nykypäivänä ulkosuomalaisia yhdistävä piirre on lähinnä tietoisuus suomalaisesta taustasta ja juurista sekä pyrkimys suomalaisen identiteetin säilyttämiseen sekä lisäksi tarve pitää yllä yhteyksiä Suomeen asuinmaasta, sukupolvesta ja poliittisesta katsantokannasta riippumatta.

2.2. Ulkosuomalaispolitiikan kehitys

1800-luvun lopulla alkanut laaja siirtolaisuus Suomesta Amerikkaan herätti julkisen vallan mielenkiinnon siirtolaisuuskysymyksiä kohtaan. Valtioapäivien esityksestä senaatti teetti selvityksen siirtolaisuudesta ja pyrki saamaan aikaan siirtolaisuuslain, joka kuitenkin ei toteutunut. Huomiota herättivät siirtolaisuuden laajuus ja siihen liittyneet yhteiskunnalliset ja yksilökohtaiset epäkohdat. Yleinen suhtautuminen siirtolaisuuteen oli kielteinen. Toiminta ulkosuomalaisten parissa oli lähinnä evankelisluterilaisen kirkon ja Suomen Merimieslähetyksen varassa.

Siirtolaisuuslain valmistelua jatkettiin Suomen itsenäistymisen jälkeen. Tavoitteena oli muuttoon liittyvien epäkohtien poistaminen, siirtolaisuuden tuottaman muuttotappion korvaaminen sekä siirtolaisten kotiinpaluun edistäminen. Valmistelu ei kuitenkaan johtanut lain säätämiseen.

Ulkosuomalaispolitiikan alkua merkitsi vuosisadan vaihteen jälkeen ulkosuomalaisosaston perustaminen Suomalaisuuden Liittoon, siitä vuonna 1927 syntynyt Suomi-Seura ry sekä valtiovallan edustajien tulo seuran johtokuntaan. Tällöin käytännössä tunnustettiin se, että oli myös valtiovallan edun mukaista, että ulkosuomalaisilla oli yhteydet Suomeen ja halu säilyttää kielitaito sekä suomalainen identiteetti.

1950-luvun lopulla alkanut laajamittainen siirtolaisuus Ruotsiin merkitsi uutta ulottuvuutta ulkosuomalaisuuteen liittyvässä keskustelussa. Ruotsiin muodostunut pysyvä suomalaisväestö on edellyttänyt myös Suomen hallitukselta aktiivisia toimenpiteitä ja yhteistyötä kahdenvälisesti Ruotsin hallituksen kanssa sekä osana yleistä pohjoismaista yhteistyötä ruotsinsuomalaisten asemaan ja olo-

suhteisiin liittyvissä kysymyksissä. Ruotsinsuomalaiset ovat järjestöjensä aktiivisen toiminnan tuloksena saavuttaneet kansallisen vähemmistön aseman ja sen myötä suojan suomen kielelle ja kulttuurille. Tämä on ulkosuomalaisuuden historiassa ainutlaatuinen saavutus. Ruotsin valtiopäivät tunnusti vuonna 2000 ruotsinsuomalaiset kansalliseksi vähemmistöksi ja suomen sekä saamen ja Tornionjokilaakson meänkielen kansallisiksi vähemmistökieliksi. Oikeuksia vahvistettiin lailla koko maassa vuonna 2010 ja varsinkin suomen kielen itsehallintoalueilla. Ruotsissa asuvat suomenruotsalaiset muodostavat ainakin noin 1/5 tai enemmän kaikista ruotsinsuomalaisista, mutta eivät kuulu maan vähemmistöpolitiikan piiriin.

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on ollut aina suhteellisen vankka asema suomalaisten siirtolaisten keskuudessa. Kirkko lähetti esimerkiksi Ruotsiin siirtolaispappeja jo vuodesta 1950 alkaen aina 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen saakka. Ruotsissa Ruotsin suomenkielisen seurakuntatyön keskus (RSSK) integroitiin osaksi Ruotsin kirkon keskushallintoa 1990-luvun alussa. Kirkon ulkosuomalaistyötä tehdään 38 maassa. Siirtolaispappeina toimivista työntekijöistä pääosa on työsuhteessa paikalliseen sisarkirkkoon tai muuhun yhteistyökumppaniin. Heitä toimii Aasiassa 3, Afrikassa 8, Pohjois-Amerikassa 15, Australiassa 5 ja Euroopassa 165. Kirkon turistipapit ja -kanttorit palvelevat Espanjassa, Kanariansaarilla, Kreikassa, Kyproksella, Virossa, Thaimaassa, Turkissa ja Floridassa (USA). Tyypillisiin toimituksiin ulkosuomalaisseurakunnissa kuuluvat messut, hartaudet, vihkimiset ja kasteet.

1970–1992 toimineen valtioneuvoston asettaman siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan useisiin mietintöihin sisältyi ulkosuomalaisia ja paluumuuttoa koskevia toimenpide-ehdotuksia. Näistä monet ovat myös toteutuneet. Neuvottelukunnan siirtolaisuuspoliittisessa periaatemietinnössä (1980) määriteltiin myös ulkosuomalaispolitiikan periaatteet. Nämä ovat suunnanneet ja ohjanneet viranomais-toimintaa ulkosuomalaisasioissa. Neuvottelukunnan (nyk. etnisten suhteiden neuvottelukunta) toiminta on myöhemmin laajentunut ja painottunut maahanmuuttoa ja etnisiä suhteita koskeviin kysymyksiin.

1980-luvulla suomenruotsalaisten siirtolaisuuteen liittyviä kysymyksiä käsitteli Svenska emigrationskommitté.

1990-luvun alussa yleiseen tietoisuuteen tuli ”uutena” ulkosuomalaisryhmänä entisen Neuvostoliiton alueella asuneet inkerinsuomalaiset (aikanaan 1600-luvulla Savosta ja Karjalan kannakselta nykyisen Pietarin seudulle Inkerinmaalle muuttaneet) ja Neuvostoliittoon 1920- ja 1930-luvuilla muuttaneet sekä heidän jälkeläisensä. Näillä ryhmillä ei ollut vuosikymmeniin mahdollisuuksia pitää yhteyksiä Suomeen eikä myöskään Suomen valtiolla heihin. Paluumuutto-oikeuden saaneita oli Neuvostoliitossa yli 63 000 henkilöä. Palattuaan monet inkeriläiset rekisteröivät äidinkielekseen suomen, eivätkä siten näy tilastoissa. He ovat Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä. Arvioiden mukaan paluumuuttajia perheineen on tullut Suomeen 25 vuoden aikana Venäjältä ja Virosta 30–35 000. Paluumuuttojärjestelmä loppui vaiheittain niin, että paluumuuttajan oleskelulupaa tuli hakea viimeistään 1.7.2016.

Ulkosuomalaisparlamentin (USP) perustaminen vuonna 1997 merkitsi uutta vaihetta ulkosuomalaispolitiikassa. Maailmalla asuvat ulkosuomalaiset voivat olla suorassa keskusteluyhteydessä Suomen valtiovaltaan 2-3 vuoden välein kokoontuvan parlamentin täysistunnon hyväksymien päätöslauselmien ja puhemiehistön välityksellä, tuoden esiin ongelmia ja tarpeita sekä tehden niitä koskevia toimenpide-esityksiä. Parlamentin päätöslauselmat luovutetaan Suomen pääministerille lähetettäväksi edelleen lausuntokierrokselle valtioneuvostoon. USP tarjoaa kuluitta sen säännöt ratifioineille ulkosuomalaisyhteisöille parlamentaarisesti järjestäytyneen ja puoluepoliittisesti sitoutumat-

toman yhteistyökanavan. Vuoden 2015 lopussa oli toiminnassa mukana 512 ulkosuomalaisyhteisöä 38 maasta. USP:n puhemiehistö koostuu kahdeksasta varapuhemiehestä, jotka ovat maailman alueiden valitsemia edustajia ja täysistunnon vahvistamia. Puhemiehistöä johtaa puhemies, jona toimii kulloinenkin Suomi-Seura ry:n johtokunnan puheenjohtaja. USP toimii Suomi-Seuran rahoituksella ja Suomi-Seura toimii sen pysyvänä sihteeristönä. Toiminnan turvaamiseksi, selkeyttämiseksi ja tehostamiseksi parlamentti hyväksyi vuonna 2015 päätöslauselman, joka tähtää sen aseman vakiinnuttamiseen lainsäädännön keinon. USP:n tarjoama hallintoviranomaistyön luonteinen työ ja kansallisen identiteetin vahvistamiseen tähtäävä toiminta ulkosuomalaisten parissa lisäävät heidän yhdenvertaisuuttaan, oikeuksien toteutumista ja palvelujen saavutettavuutta.

Vasta niinkin myöhään kuin vuonna 2006 laadittiin ensimmäinen ulkosuomalaispoliittinen ohjelma. Se täydensi samoihin aikoihin laadittua pääministeri Matti Vanhasen hallituksen maahanmuuttoliittista ohjelmaa, joka ulottui vuoteen 2011. Seuraava ulkosuomalaispoliittinen ohjelma kattoi vuodet 2012–2016. Tämä ohjelma on laadittu vuosille 2017–2021.

3. POLITIIKKALINJAUKSET JA TOIMENPITEET

Seuraavassa esitettävät politiikkalinjaukset ja toimenpiteet muodostavat hallituksen ulkosuomalaispoliittisen ohjelman vuosiksi 2017–2021. Niihin liittyvät toimijat on lisätty politiikkalinjausten ja niitä koskevien toimenpiteiden yhteyteen. Ohjelman toimeenpanoa ja toimijoita sekä taloudellisia vaikutuksia käsitellään jaksossa 4.

3.1. Suomalaisen identiteetin säilyttäminen

3.1.1. Suomi-koulujen toiminnan kehittäminen

Suomi-koulut ovat olleet ulkosuomalaisten menestyksekkään sivistyspyrkimys viime vuosikymmeninä. Koulujen tarkoituksena on tukea lasten suomen ja ruotsin kielen ja suomalaisen kulttuurin oppimista sekä hankitun kielitaidon säilyttämistä. Opetus on täydentävää eli sitä annetaan varsinaisen kouluopetuksen rinnalla. Valtionavustuksella tuettavaa opetusta annetaan lapsille, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyperältään suomalaisia. Opiskeluryhmät päättävät itse tavoitteistaan. Tavoitteena voi olla riittävä kielitaito sukulaisuussuhteiden ylläpitämiseksi, mutta usein tavoitellaan myös menestyksellistä siirtymistä opintoihin ja työelämään Suomeen ja osana tätä pyrkimystä mahdollisuutta suorittaa virallinen kielikoe Suomessa. Suomi-koulut tarjoavat puitteet monipuolisten sosiaalisten verkostojen ylläpitämiseksi.

Suomi-kouluja toimii noin 150 eri puolilla maailmaa, kaiken kaikkiaan jo yli 45 maassa. Tukea saavia Suomi-kouluja oli lukuvuonna 2015–2016 yhteensä 136 koulua kaikkiaan 37 maassa. Yhteensä niissä on 3-18 -vuotiaita oppilaita 4 238. Oppilaista 4 183 on Suomi-kouluissa ja 55 Ruotsi-kouluissa. Keskimääräinen tuki lukuvuonna 2016–2017 on 112 euroa/oppilas/lukuvuosi. Koulujen lukumäärä kasvaa hitaasti. Tilastoiduissa eli valtionavustusta saavissa Suomi-kouluissa oli oppilasmäärän lisäys vuonna 2015 poikkeuksellisen suuri, 258 oppilasta. Koulujen taholta on paikoin kiinnostusta perustaa alle 3-vuotiaiden alkeisopetusryhmiä, koska ensimmäiset ikävuodet ovat kielen kehityksen kannalta ratkaisevia, ja Suomi-koulujen apu perheille ja lapsen identiteetin kannalta on merkittävä.

Suomi-kouluja tuetaan valtionavustuksin vuosittain. Avustusmääräraha sisältyy opetus- ja kulttuuriministeriön talousarvion kohtaan Valtionavustus järjestöille. Ministeriö osoittaa tästä määrärahasta tilijaottelussaan kokonaisuuden, jonka Opetushallitus kohdistaa Suomi-koulujen toiminnan tukemiseen ja kotiperuskoulu/hemgrundskola-toimintaan sekä Suomi-koulujen Tuki ry:lle. Samalla momentilla on useampia muitakin avustuksen saajia, esimerkiksi kodin ja koulun yhteistyöstä huolehtivia järjestöjä. Vuonna 2009 Suomi-kouluille myönnettävien valtionavustusten jakamistehtävä siirtyi Suomi-Seura ry:lle. Valtionavustusprosessin seurantavastuu on edelleen Opetushallituksella. Valtionavustuksesta tuetaan paitsi Suomi-koulujen toimintamenoja, myös opetusalan seminaareja ja neuvottelupäiviä Suomi-koulujen opettajille. Näistä merkittävimmät ovat Opetushallituksessa vuosittain järjestettävät Suomi-koulujen opettajien täydennyskoulutuspäivät, joille osallistuu keskimäärin 80 henkilöä eri puolilta maailmaa. Suomi-kouluille myönnettävät valtionavustukset ovat laskeutuneet johtuen valtiontalouden sopeuttamispaineista. Tämä on ristiriidassa kaikenikäisten ulkosuomalaislasten, mukaan lukien alle 3-vuotiaiden määrän kasvun kanssa. Oppilasjonovaihteluja ei ole tutkittu. Toistaiseksi lisäopetuksen tarpeessa oleville lapsille ei ole varojen puutteessa muodostettu erillisiä ryhmiä. Suomi-koulut ovat vuosivaihteluista huolimatta olleet kasvussa ja niiden voi katsoa olevan hyvinkin vakiintunut osa ulkosuomalaisten koulutuspalveluja. Toiminta on kuitenkin haavoittuvalla pohjalla, koska valtion taloudellista tukea ei ole ollut mahdollista vakiinnuttaa.

Opetushallituksen rahoituksen turvin Suomi-kouluille laadittiin vuonna 2011 tehtäväpaketti, Kieli-puntari, jonka avulla opettajat voivat kartoittaa ja arvioida oppilaidensa kielitaidon taso.

Yhä useampaa koulua ohjaa maa- tai koulukohtaisesti laadittu opetussuunnitelma. Opetushallitus on vuonna 2012 käynnistänyt hankkeen, jossa yhteistyössä Suomi-koulujen tuki ry:n, Suomi-Seuran ja Suomi-koulujen kanssa laaditaan Suomi-kouluille yhteinen opetussuunnitelmasuositus. Opetushallituksen uusi *Suomi-koulujen opetussuunnitelmasuositus 2015*, laatuun ensimmäinen Suomi-koulujen yli 40-vuotisessa historiassa, otettiin käyttöön 1.8.2015. Opetussuunnitelmasuositus tukee tavoitteiden asettamista ja arviointia sekä kannustaa koulukohtaisen opetussuunnitelman luomiseen.

Kehittyvä tiedonvälitystekniikka ja erityisesti internet on avannut uusia mahdollisuuksia myös Suomi-koulujen toiminnan kehittämiseen. Tärkeä kehitysaskel on ollut vuonna 2006 perustettu Suomi-koulujen tuki ry. Yhdistys antaa pedagogista ja hallinnollista tukea koulutuksen, oppaiden ja internet-portaalin muodossa (www.suomikoulut.fi).

1. Poliittikalinaus:

- * Varmistetaan Suomi-koulujen rahoituksen riittävyys ja jatketaan niiden aktiivista kehittämistä.
- * Tutkitaan mahdollisuutta tuoda alle 3-vuotiaiden kielinopetus valtionavun piiriin.
- * Huomioidaan alkavan kielitaitotason lasten alkeis- ja lisäopetuksen tarve.

Toimenpiteet:

- * Suomi-koulujen rahoitus toteutetaan valtion talousarvion määrärahan puitteissa.
- * Pienennetään Suomi-koulujen valtionavustukseen vaadittavaa ryhmäkoko kuudesta neljään oppilaaseen valtion talousarvion määrärahan puitteissa.
- * Suomi-Seura ry jatkaa Suomi-koulujen taloudellista tukemista valtion talousarvion määrittelemissä puitteissa Opetushallituksen valvonnassa. Suomi-koulujen opettajille järjestetään koulutuspäiviä valtionavustuksen turvin.
- * Tuetaan Suomi-koulujen tuki ry:n toimintaa.
- * Vahvistetaan ulkosuomalaislasten koulutuksen hyväksi toimivien järjestöjen yhteistyötä.
- * Hyödynnetään kehittyvän tietotekniikan mahdollisuudet Suomi-koulujen hallinnollisen ja pedagogisen osaamisen tukemisessa.

Toimijat: OKM, OPH

3.1.2. Tilapäisesti ulkomailla asuvien lasten perusopetuksen tukeminen

Ulkomailla tilapäisesti asuvien suomalaisten perheiden määrän lisääntyminen on lisännyt tarvetta huolehtia suomalaista peruskoulua vastaavan koulutuksen järjestämisestä ulkomailla. Laki ulkomailla toimivasta peruskoulusta vastaavasta yksityiskoulusta (379/1981) ja sen nojalla annettu asetus tulivat voimaan 1981. Lain mukaan näille niin sanotuille ulkomaankouluille myönnetään täysimääräinen valtionosuus. Vuonna 1999 voimaan tullut perusopetuslaki kattaa myös ulkomailla toimivat suomalaiset peruskoulut. Ulkomailla toimivat suomalaiset peruskoulut ovat peruskouluja vastaavia yksityisiä kannatusyhdistysten ylläpitämiä kouluja ja niissä opiskellaan suomalaisten opetussuunnitelmien mukaisesti. Vuonna 2016 ulkomaankouluja on toiminnassa yhteensä kuusi: Belgiassa Brys-

selissä, Espanjassa Fuengirolassa Aurinkorannikolla (myös lukio), Venäjällä Moskovassa ja Pietarissa sekä Virossa Tallinnassa ja Tartossa. Peruskoulua käyviä oppilaita on noin 350. Koulujen henkilökunnalle on järjestetty vuoteen 2012 asti vuosittain täydennyskoulutuspäivät Opetushallituksen toimesta. Vuosina 2013–2014 toteutettiin Palmenian hanke ”Ulkomailla toimivien suomalaisten peruskoulujen opetussuunnitelmatyö” opetustoimen henkilöstökoulutus-määrärahan turvin.

Lain ulkomailla toimivasta peruskoulusta vastaavasta yksityiskoulusta hallituksen esityksen perusteissa on todettu ulkomaankouluista, että asumisen tilapäisyys saattaa toisinaan olla vaikeasti ratkaistavissa. Laki lähtee ajatuksesta, että niin kauan kuin lapsi, nuori tai aikuinen ei ole muuttanut siirtolaiseksi, oleskelu on tilapäistä. Yhteiskunnan muututtua on edestakainen muuttoliike tullut siirtolaisuuden oheen. Opetus- ja kulttuuriministeriö ryhtyi vuonna 2014 määrittelemään tilapäisyyden kotikuntalain 5 §:n mukaan. Siinä väestörekisterin tiedot määrittävät kotikunnan. Näin yli vuoden ulkomailla olo tulkitaan pysyväksi. Nykytulkinta on johtanut siihen, että ulkomailla tilapäisesti asuvat lapset on jälleen rekisteröity Suomeen heidän vanhempiansa asuessa ulkomailla. Koulujen saama oppilaskohtainen tuki perustuu ulkomailla asumisen väliaikaisuuteen. Lisäksi joissakin tapauksissa isäntämaan lainsäädäntö vaatii, että vähänkin pitempi oleskelu maassa tulisi rekisteröidä paikalliseen väestörekisteriin, jolloin Suomen väestörekisteristä poistuu merkintä ulkomailla oleskelun tilapäisyydestä.

Pietarin Suomalainen Musiikki-instituutti tarjoaa taiteen perusopetusta Opetushallituksen antamien taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun opetussuunnitelman mukaan (laki 633/1998, asetus 813/1998). Koska laki taiteen perusopetuksesta 3 §:n (koulutuksen järjestämislupa) osalta ei mainitse luvan myöntömahdollisuutta ulkomailla järjestettävää opetusta varten, eivät Musiikki-instituutissa suoritettavat opinnot ole taiteen perusopetusta eivätkä siellä opiskelevat suomalaislapset ja -nuoret voi saada taiteen perusopetuksen päättötodistusta. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän järjestämisluvan puuttuessa Pietarin Suomalainen Musiikki-instituutti ei täytä Suomen Musiikkioppilaitosten liiton SML:n jäsenyyden hyväksymiskriteereitä, vaan on liiton palveluasiakas.

Ulkomailla asuvat suomalaislapset voivat asuinpaikasta riippumatta opiskella perusopetuksen oppimäärää Kansanvalistusseuran ylläpitämässä Etäkoulu Kulkurissa. Kulkuri perustettiin Kotiperuskoulun nimellä kirjeopetuksena 1975 ja toimii nykyisin pääasiassa verkossa. Kulkuria käy vuonna 2012 noin 450 oppilasta noin 65 maassa. Suurin osa oppilaista käy Kulkurin ohella asuinmaansa paikallista tai kansainvälistä koulua. Osalle oppilaista Kulkuri on ainoa mahdollisuus järjestää koulunkäynti ja he voivat Kulkurissa suorittaa perusopetuksen oppimäärän kokonaan tai osittain ns. erityisessä tutkinnossa. Opetushallitus tukee Etäkoulu Kulkuria ja sen vuonna 2008 käynnistynyttä ruotsinkielistä sisartoimintaa valtionavustuksilla. Kulkurin avustus on ollut vuodesta 2012 alkaen 165 000 euroa/vuosi. Ruotsinkielisen kotiperuskoulun nimi on Nomadskolan ja se toimii Raaseporin kaupungin ruotsinkielisen opetustoimen puitteissa. Nomadskolanin valtionavustus on 20 000 – 25 000 euroa/vuosi. Sen oppilasmäärä kasvaa vähitellen ja on noin 30. Molempien kotiperuskoulujen kehittämisessä digitalisaatiolla on merkittävä rooli ja kehittämistä on voitu tukea myös tähän liittyvin valtionavustuksin.

2. Poliittikalinaus:

* Tuetaan tilapäisesti ulkomailla asuvien lasten perusopetuksen saamista.

Toimenpiteet:

* Opetushallitus tukee ulkomaankoulujen opetustoimen henkilöstön osaamisen kehittämistä sekä kohderyhmälle suunnattuja sähköisiä etäopetushankkeita.

* Jatketaan suomen- ja ruotsinkielisen kotiperuskoulun tukemista valtion talousarvion määrittelemissä puitteissa.

Toimijat: OKM, OPH

3.1.3. Ulkosuomalaisten kouluolojen seuraaminen ja niihin vaikuttaminen

Niissä maissa, joissa on suhteellisen paljon suomalaisperäistä väestöä, on mahdollisuus saada suomenkielistä opetusta tai opetusta suomen kielessä. Ruotsissa kunnallinen koulutoiminta ala-asteella rajoittuu Boråsin kouluun, jossa on yhteensä kymmenen lasta luokilla esikoulusta ala-asteen 2. luokkaan. Haningessä on aloittamassa esikoululuokka. Vapaakouluja eli kouluja, joiden päämies ei ole kunta, on jäljellä kuusi, Örebron koulun tultua lakkautetuksi. Vapaakouluissa on noin 700 oppilasta: Kista noin 50 oppilasta, Göteborg ja Eskilstuna kumpikin noin 60, Botkyrka ja Upplands Väsby kumpikin liki 100 ja Tukholman kaksikielinen koulu 360 oppilasta lukuvuonna 2016–17 (yhteensä 700 oppilasta 6-vuotiaiden esikoululuokka huomioiden). Hitaasti laskevaa linjaa on kompensoitu perustamalla esikouluosastoja, jotka kaikilla kouluilla on. Tukholman koulussa on 30–40 suomenruotsalaista lasta ja oppilaista 78 % on 2. tai 3. polven ruotsinsuomalaisia. Vähemmistökielilain myötä suomi on kansallinen vähemmistökieli. Sen vähemmistöhallintoalueeseen kuului 1.2.2015 kaikkiaan 59 kuntaa. Näiden asukkailla on oikeus saada suomenkielistä esikoulutoimintaa. Vuonna 2015 ruotsinsuomalaisten koulujen johtajat perustivat yhdistyksen, joka toivoo mm. valtiolliseen kurssisuunnitelmaan suomen kielen kiertävän äidinkielen lehtoraatin laajemmaksi kuin yksi viikkotunti, ja yhden suomen kielen lehtoraatin yhteen lukioon, kuten keskitetysti Tukholmaan, mikä tukisi hakijoiden löytymistä Tukholman yliopiston saamaan suomenkielisen opettajan koulutusohjelmaan.

Norjassa suomea opetetaan Finnmarkin ja Tromssan läänien peruskoulujen ala- ja yläasteilla ja lukioissa. Ala- ja yläasteilla oppilaalla on oikeus saada suomen opetusta, jos vähintään kolme kveenitai suomalaistaustaista oppilasta vaatii opetuksen järjestämistä. Lukiot voivat tarjota suomea toisena kielenä. Saksassa liittovaltion opetusministeriö ohjaa koulutusta, joka on osavaltioiden vastuulla. Suomen kieli ei ole luokiteltu maassa hyväksytyjen vieraskielioppiaineiden joukkoon, mutta osavaltiot voivat myöntää erityisoikeuksia tietyn kieliprofiilin kouluille. Ranskassa ja eräissä Saksan osavaltioissa suomen kielen voi sisällyttää ylioppilastutkintoon. Kanadassa suomen kielellä oli aiemmin oppiaineen asema parissa lukiossa. Ottawan kaupungin koululautakunta maksaa opettajan palkan ja täten myös luokkahuone on käytössä paikallisessa koulussa. Koulua on vain lauantaisin. Lukion yhteydessä on aikuisten iltakurssi. Kanadassa on aikuisopetukseen erikoistuneita tai muuten valtion tukea saamattomia kouluja arviolta viisi. Aikuisten, kansalaisuudesta riippumatta avoimien kielikoulujen maakohtaisia lukumääriä on vaikeaa selvittää, päinvastoin kuin valtionavustusta saavien, 3–18 -vuotiaita lapsia ja nuoria suomen kielessä opettavien Suomi-koulujen maakohtaisia määriä (katso 3.1.1.).

Venäjällä Pietarissa suomea opetetaan ensimmäisenä vieraana kielenä viidessä peruskoulussa. Pietarissa, Karjalassa ja inkerinsuomalaisten asuinalueilla opetetaan suomea joko toisena kielenä tai vapaaehtoisena aiheena kymmenissä kouluissa. Virossa sai lukuvuonna 2015–2016 suomen kielen opetusta peruskouluissa ja lukoissa yhteensä 908 oppilasta ylimääräisenä aineena joko b-, c- tai d-kielenä. Suurin osa luki suomea kolmantena vieraana kielenä eli c-kielenä lukiossa. B-kielenä peruskoulussa suomea luki 256 oppilasta viidessä koulussa. Lukuvuonna 2016–2017 suomea voi lukea b-kielenä jo kahdeksassa koulussa. Syksyllä 2016 aloitettiin kolmessa Tallinnan koulussa suomen opetus kuudella luokalla, yhteensä aloitti lähes 100 oppilasta, kun yhdessä koulussa aloittivat kaikki kolme rinnakkaisluokkaa eli lähes 70 oppilasta. Suomea voi opiskella myös kerhotoiminnan muodossa. Tästä ei ole virallisia lukuja. Arvio lukuvuodelle 2015–2016 on 908 oppilasta 38 koulussa. Aktiivisia suomen opettajia on Virossa noin 100. Tallinnassa ja Tartossa saa suomen kielessä yliopisto-opetusta.

Inkerinsuomalaisten paluumuutto-ohjelman päätyttyä 1.7.2016 päättyi inkeriläisten asema erikoisena maahanmuuttoryhmänä ja sen myötä inkerinsuomalaisille paluumuuttajille Venäjän puolella tarjottu IPA-kielitestit, joka kelpasi riittävän suomen kielen taidon osoittamiseen.

3. Poliittikalinjaus:

*** Seurataan ja edistetään ulkosuomalaisten kouluolojen kehittymistä.**

Toimenpiteet:

*** Pyritään vaikuttamaan ulkosuomalaisten keskeisten asuinmaiden viranomaisiin siten, että mahdollisuudet saada suomen- tai ruotsinkielistä kouluopetuksen tai opetusta suomen tai ruotsin kielessä paranisivat.**

Toimijat: OKM, OPH

3.1.4. Eurooppa-kouluihin hakeutuminen ja eurooppalaisen opetuksen laajeneminen

Eurooppa-koulut ovat EU-jäsenvaltioiden ja Euroopan komission yhteisesti kouluja, joita on 14 eri puolilla Eurooppaa. Vanhin koulu on perustettu jo 1950-luvulla. Koulujen tehtävänä on Eurooppa-koulujen yleissopimuksen mukaisesti tarjota yhteistä opetusta Euroopan yhteisöjen henkilöstön lapsille. Suomi liittyi Eurooppa-koulujen yleissopimukseen vuonna 1995 (laki 105/2004 ja asetus 106/2004). Samana vuonna perustettiin suomenkieliset kieliosastot Brysselin ja Luxemburgin kouluihin. Eurooppa-koulujen tavoitteena on tukea lasten oman kulttuurisen identiteetin vahvistumista ja korostaa samalla eurooppalaista näkökulmaa ja identiteetin rakentumista sekä globaaleja teemoja.

Koulut sijaitsevat Luxemburgissa, Belgiassa, Saksassa, Alankomaissa, Italiassa, Iso-Britanniassa ja Espanjassa. Kouluissa on oppilaita vuonna 2015 yhteensä noin 22 500, joista runsas puolet opiskeli Brysselin neljässä Eurooppa-koulussa ja 4 500 Luxemburgin kahdessa koulussa. Suomalaisia oppilaita oli yhteensä 560. Näistä valtaosa opiskeli Brysselin tai Luxemburgin koulujen suomenkielisessä kieliosastossa, muut äidinkieltensä mukaisesti pääsääntöisesti samojen koulujen ruotsinkielisessä kieliosastossa.

Koulut toimivat yhtenäiskouluperiaatteella esikoulusta ala- ja yläasteen kautta lukioon. Lukion päätteeksi oppilaat kirjoittavat Eurooppa-koulujen ylioppilastutkinnon (EB eli European Baccalaureate). Koulut eivät tarjoa muunlaista päättötodistusta kuin EB-tutkinto. Pääosa aineista kirjoitetaan oppilaan omalla äidinkielellä. Opetussuunnitelmat ovat yhteisiä kaikille Eurooppa-kouluille ja poikkeavat suomalaisista opetussuunnitelmista. Opetussuunnitelmien laadinnasta vastaavat yhteistyössä eri maiden tarkastajat.

Eurooppa-koulujen kustannukset jakaantuvat komission ja EU-jäsenvaltioiden kesken. Hakemuksesta kouluihin voidaan ottaa oppilaaksi myös muita kuin EU-virastojen henkilöstön lapsia. Tämä mahdollisuus on olemassa erityisesti muilla paikkakunnilla kuin Brysselissä ja Luxemburgissa, joissa oppilaspaikoista on suurin kysyntä. Lukukausimaksut vaihtelevat 2 400 euron (esikoulu) ja 4 500 euron (yläaste-lukio) välillä. Lukukausimaksuilla katettiin vuonna 2011 noin 11 % kuluista.

Eurooppa-kouluja käyvillä lapsilla ei ole samanlaista oikeutta erityis- ja tukiopetukseen kuin Suomessa koulua käyvillä lapsilla. Eurooppa-kouluilla on vuonna 2013 päivitetty Educational Support Policy, joka on julkaistu EK-verkkosivuilla (www.eursec.eu). Eurooppa-koulut soveltavat johtokuntansa hyväksymää asiakirjaa erityisoppilaiden integroimisesta kouluun. Tätä tarkoitusta varten koulu voi antaa oppimistukea. Kun lapsella on diagnosoitu oppimisen erityisvaikeus, tekee koulu määräaikaisen sopimuksen oppilaan vanhempien kanssa. Siinä määritellään tarvittava tuki ja vastuut kustannuksista. Erityisopetusta tarvitaan sekä ala- että yläasteella. Viime vuosina ovat Brysselin Eurooppa-koulujen oppilasmäärät kasvaneet niin, että osa kouluista on tiloiltaan täysin ylikuormitettuja. Sisäänpääsyä kouluihin joudutaan rajoittamaan, ja opiskeluolosuhteet ovat huonontuneet. Tämä kaikki lisää osaltaan erityisopetuksen tarvetta ja heikentää erityisvaikeuksissa olevien lasten asemaa.

Eurooppa-kouluilla on merkittävä rooli lasten oman kulttuurisen identiteetin ylläpitämisessä ja tukemisessa ulkomailla, sillä suuri osa opetuksesta annetaan oppilaan omalla äidinkielellä (Suomen kansalaisille joko suomen- tai ruotsinkielellä). Kaikille oppilaille on turvattu laaja äidinkielenopetus myös kouluissa, joissa ei ole oman äidinkielen mukaista kieliosastoa. Opetushallitus valitsee, nimitää ja lähettää opettajat suomenkielisiin kieliosastoihin. Suomen- ja ruotsinkielisissä kieliosastoissa opiskeleville oppilaille taataan myös oikeus toisen kotimaisen kielen opiskeluun, mikä tukee oppilaiden jatko-opintomahdollisuuksia ja työelämään siirtymistä kotimaassa.

4. Poliittikalinjaus:

- * Kehitetään Eurooppa-koulujen toimintaa.
- * Painotetaan Eurooppa-koulujen mahdollisuuksia edistää työntekijöiden liikkuvuutta ja paluumuuttoa.
- * Edistetään Eurooppa-koulujen ja muiden ulkomailla toimivien suomalaisten koulujen sekä Eurooppa-koulujen ja kansallisten koulujen välistä vuorovaikutusta.

Toimenpiteet:

- * Tehostetaan tiedottamista Eurooppa-kouluista ulkosuomalaisille sekä EU:n alueelle muuttamista suunnitteleville.
- * Turvataan opetuksen laatu ja rakenteet, jotka vahvistavat ja ylläpitävät kulttuurista identiteettiä.
- * Tuetaan informaatio-ohjauksella suomalaisten oppilaiden opiskeluolosuhteita ja tehostetaan oppimisvaikeuksien hoitoa.
- * Opetushallitus järjestää Eurooppa-koulujen opettajille täydennyskoulutusta talousarvion puitteissa.
- * Edistetään EB -tutkintoa koskevaa yleistä tiedotusta.

Toimijat: OKM, OPH

3.1.5. Suomen kielen ja kulttuurin opiskelu ulkomaisissa yliopistoissa

Suomen kieltä ja kulttuuria voi tällä hetkellä opiskella noin 90 yliopistossa 30 eri maassa. Suomen tuesta opetukselle huolehtii Opetushallitus (OPH)¹. Palveluita on tarjolla niin yliopistoille ja niiden opettajille kuin opiskelijoillekin. OPH mm. lähettää vierailevia opettajia ja harjoittelijoita yliopistoihin, järjestää opiskelijoille kielen ja kulttuurin kursseja Suomessa sekä myöntää opiskelu- ja harjoitteluapurahoja Suomeen.

Joissakin ulkomaisissa yliopistoissa Suomen kielen ja kulttuurin opetuksen tulevaisuus on epävarma ja tarjontaa on supistettu. Toisaalta kiinnostus Suomen kielen ja kulttuurin opintoja kohtaan on herännyt myös maissa, joissa opetusta ei ole ollut tarjolla. Opetustarjontaan luonnollisesti vaikuttaa opetuksesta kiinnostuneiden opiskelijoiden määrä.

Euroopan unionin kautta suomen kielellä on uudenlainen kansainvälinen asema. Se ansaitsee arvostuksen myös maamme rajojen ulkopuolella. Eräs keino edistää tätä olisi mahdollistaa yleisen kielitutkinnon (YKI) suomen kielen kokeen suorittaminen myös Suomen ulkopuolella. Yleisessä kielitutkinnossa arvioidaan erilaisissa kielenkäyttötilanteissa tarvittavaa kirjallista ja suullista taitoa. Nykyisessä yleisiä kielitutkintoja koskevassa lainsäädännössä ei ole määritelty kielitutkintojen suorittamisesta Suomen ulkopuolella. YKI-kokeita on järjestetty poikkeuksellisesti muutamia kertoja ulkomailla ainakin Lontoossa ja Düsseldorfissa. Kokemukset ovat olleet positiivisia ja koejärjestelyt onnistuneita.

¹ Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön asiantuntija- ja palveluorganisaatio CIMO ja Opetushallitus ovat yhdistyneet 1.1.2017, uuden viraston nimi on Opetushallitus. Uusi virasto jatkaa CIMO:n ja nykyisen Opetushallituksen tehtäviä. Se vastaa asiantuntijavirastona opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla koulutukseen, varhaiskasvatukseen ja elinikäiseen oppimiseen sekä kansainvälistymiseen liittyvistä tehtävistä.

5. Poliittikalinaus:

* Edistetään suomen kielen ja kulttuurin opiskelua ulkomaisissa yliopistoissa.

Toimenpiteet:

* Tehostetaan tiedottamista ulkosuomalaisille ulkomaisten yliopistojen suomen kielen ja kulttuurin opetustarjonnasta.

* Otetaan kahdenvälisen yhteistyön puitteissa esiin tarve säilyttää suomen kielen ja kulttuurin opetuksen asema niiden maiden kanssa, joissa opetustarjontaa on vähennetty tai sitä ollaan vähentämässä.

* Selvitetään mahdollisuudet muuttaa Suomen virallisten kielten tukemiseksi yleisiä kielitutkintoja koskevaa lainsäädäntöä siten, että Suomen virallisten kielten kielikokeiden suorittaminen on mahdollista myös Suomen ulkopuolella.

Toimijat: OPH, OKM

3.1.6. Suomessa tapahtuvan koulunkäynnin, opiskelun ja harjoittelun edistäminen

Vieraskieliset koulutusohjelmat Suomen korkeakouluissa tarjoavat mahdollisuuden ulkosuomalaisnuorille hakeutua opiskelemaan Suomeen. Ulkosuomalaisten peruskoulu- ja lukioikäisten tilapäisestä koulunkäynnistä Suomessa on mahdollista sopia koulun kanssa.

Ulkomaalaisille opiskelijoille järjestetään kansainvälisiä kesäkursseja Suomessa. Esimerkiksi Suomi-Seura (www.suomi-seura.fi) ja kesäyliopistot (www.kesayliopistot.fi) tarjoavat suomen kielen ja kulttuurin intensiivikursseja alkeistasolta lähtien. Näille kaikille avoimille kesäkursseille voivat osallistua myös ulkosuomalaiset, joiden suomen kielen taito ja tiedot Suomesta ja suomalaisesta kulttuurista ovat puutteelliset.

OPH:n järjestämät suomen kielen kesäkurssit on tarkoitettu suomea vieraana kielenä ulkomaisissa yliopistoissa opiskeleville.

EU:n koulutus-, nuoriso- ja kulttuuriohjelmat tarjoavat mahdollisuuksia muun muassa koulujen ja oppilaitosten väliseen yhteistyöhön, opetushenkilöstön perus- ja täydennyskoulutukseen sekä verkostojen luomiseen eri EU- ja ETA-maiden välillä.

Englanninkielistä tietoa opiskelu- ja harjoittelumahdollisuuksista Suomessa on saatavilla Opetushallituksen ylläpitämästä Study in Finland -verkkopalvelusta (www.studyinfinland.fi). Koulutustiedot, valintaperusteet sekä opintoihin hakeutuminen tapahtuu Opintopolku-palvelun (www.opintopolku.fi) kautta, englanniksi www.studyinfo.fi.

Suomessa tapahtuvaa tutkintoon tähtäävää opiskelua varten kaikki Suomen kansalaiset, myös ulkosuomalaiset, voivat hakea KELA:n opintotukea ja opintolainaa.

Ulkosuomalaisille tuli vuonna 2015 erittäin tervetullut päätös, että opiskelu alempaan ja ylempään tutkintoon johtavassa opetuksessa säilyy maksuttomana EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville opiskelijoille suomen- ja ruotsinkielisissä yliopisto- ja korkeakouluohjelmissa, kansalaisuudesta riippumatta. Suomalaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen pääsykokeet ovat kuitenkin monesti vain suomeksi. Englanniksi ne voi suorittaa vain oppilaitosten englanninkielisillä linjoilla. Monen ulkosuomalaisen kielitaito ei välttämättä riitä pääsykokeiden tasoon. Mahdollisuutta tehdä pääsykokeita myös selkokielellä ei ole vielä tarjolla. Korkeakoulujen opiskelijavalintoja uudistetaan opetus- ja kulttuuriministeriön ja korkeakoulujen yhteisesti sopimalla tavalla. Vuodesta 2018 alkaen valintakokeisiin ei edellytetä pitkää ennakkovalmentautumista ja vuodesta 2020 alkaen suurempi osa opiskelijavalinnoista tehdään toisen asteen todistusten perusteella. Uudistuksessa on huomioitu suomalaisten tutkintojen ohella kansainväliset IB-, EB- ja Reifeprüfung-todistukset. Pääsykoeväylä säilyy niiden osalta, joita ei voida valita todistusten perusteella.

Suomessa koulutettujen osaajien ja korkeakoulutettujen ulkosuomalaisten verkostoituminen mukaan suomalaisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämiseen on ensiarvoisen tärkeää, arvioidaan opetus- ja kulttuuriministeriön, korkeakoulujen ja sidosryhmien yhteisesti laatimissa korkeakoulutuksen kansainvälisyyden edistämisen linjauksissa. Linjausten ohjausryhmä esittää, että ulkosuomalaiset ja Suomessa koulutetut alumnit kootaan yhteiseen verkostoon. Verkostoituminen helpottaa palaajien ja alumnien päätöksiä Suomeen muutosta, auttaa yhteyksien luomisessa ja viranomaisyhteistyössä. Verkostot tukevat eri hallinnonalojen yhteistyötä ja vahvistavat suomalaiskorkeakoulujen ja tutkimuksen kansainvälisyyttä julkaisu- ja hankkeiden, yhteisten ohjelmien sekä hyödyntämällä syntyneitä kontakteja myös yritys- ja yhteistyössä.

Ulkosuomalaisten on usein mahdotonta osallistua suomalaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen pääsykokeisiin samana vuonna, kun he valmistuvat paikallisesta lukiosta. Heidän asuinmaittensa ylioppilaskokeet ovat lähes samaan aikaan Suomen yliopistojen pääsykokeiden kanssa. Tämän johdosta matkojen järjestäminen Suomeen pääsykokeisiin on vaikeaa.

6. Poliittikalinaus:

*** Edistetään ulkosuomalaisten koulunkäyntiä, opiskelua ja harjoittelua Suomessa sekä otetaan ulkosuomalaiset korkeakoulutetut mukaan suomalaisten korkeakoulujen verkostoihin.**

Toimenpiteet:

*** Lisätään ulkosuomalaisille nuorille suunnattua tiedotusta koulunkäyntimahdollisuuksista sekä opiskelu- ja harjoitteluohjelmista Suomessa.**

*** Kannustetaan ulkosuomalaisopettajia osallistumaan vaihto-ohjelmiin.**

*** Korkeakoulut kehittävät autonomiansa puitteissa opiskelijavalintoja niin, että ulkosuomalaisten pääsymahdollisuudet korkeakouluihin paranevat eikä valintakokeista synny esteitä opintoihin pääsulle. Tutkitaan, millä edellytyksillä opiskelijat voidaan valita ulkomaisten toisen asteen todistusten perusteella.**

*** Korkeakouluja kannustetaan kokoamaan ulkosuomalaiset ja Suomessa koulutetut alumnit kootaan yhteiseen verkostoon. Verkostoitumisen vakiinnuttua toiminnan sisällöstä vastaavat Opetushallitus, korkeakoulut, yritykset, tutkimuslaitokset yhteistyössä Suomen edustustoverkon kanssa.**

Toimijat: OKM, OPH, Kela, yliopistot

3.1.7. Ulkosuomalaisten järjestötoiminnan tukeminen

Erilaisten harrastustoimintojen keinoin ulkosuomalaiset ovat perinteisesti pyrkinet säilyttämään suomalaista identiteettiään. Harrastustoimintojen pohjalta syntyneitä ulkosuomalaisten aatteellisia ja sivistyksellisiä järjestöjä arvioidaan nykyisin olevan lähes 1 500.

Yhdysvalloissa tunnetuimpia järjestöjä ovat Finlandia Foundation, kirkollinen Suomi Conference sekä FinnFest USA, joka järjestää vuosittaisen ulkosuomalaisten kesäjuhlan. Kanadassa Suomalainen Kulttuuriliitto järjestää vuosittain Kanadan suomalaisten suurjuhlat, joka kokoaa Kanadan erilaiset suomalaisseurat. Australiassa suomalaisseurojen keskusjärjestönä toimii Australian Suomalaisen Liitto, joka järjestää vuosittain Suomi-päivät. Inkerinsuomalaisten yhteistyöeliminä toimivat Venäjällä Inkerin Liitto ja Karjalan suomalaisten Inkeri-liitto, Virossa Viron Inkerinsuomalaisten liitto sekä Ruotsissa Ruotsin Inkeriliitto. Ruotsinsuomalaisten keskusliitto (RSKL) on Euroopan suurin ulkosuomalaisjärjestö. Suomenruotsalaisten järjestönä Ruotsissa toimii Finlandssvenskarnas Riksförbund i Sverige (FRIS). Suomalaisilla opiskelijoilla on järjestötoimintaa muun muassa Ison-Britanniassa, Yhdysvalloissa, Ranskassa, Saksassa, Ruotsissa ja Virossa. Myös muissa Euroopan maissa toimii Suomi-seuroja, ystävyysseuroja ja muita vastaavia järjestöjä.

Ulkosuomalaisten järjestötoiminta on moninaista, mutta joissain maissa ovat osin ongelmaksi nousseet ristiriidat vanhojen ja uusien siirtolaisryhmien välillä.

Ulkosuomalaisten etujärjestönä Suomessa toimii Suomi-Seura ry. Seura on ulkomailla asuvien suomalaisten etu-, neuvonta- ja asiantuntijajärjestö, joka on vuonna 2017 ollut 90 vuotta ulkosuomalaisten yhdysside Suomeen. Vuonna 1927 perustetulla seuralla on noin 6 000 jäsentä ja noin 300 järjestöjäsentä. Suomi-Seura ylläpitää suhteita ulkosuomalaisjärjestöihin ja –yhteisöihin, Suomen viranomaisiin ja päättäjiin sekä suomalaiseen järjestökenttään. Suomi-Seuran toimintaan kuuluu muun muassa:

- Neuvonta ulkomaille muuttoon, ulkomailla asumiseen ja paluumuuttoon liittyvissä kysymyksissä ja esimerkiksi sosiaaliturva-, verotus- ja eläkeasioissa
- Viranomaistiedotteiden välittäminen ja ulkomaille muuttajille tarkoitettujen maaoppaiden laatiminen
- Kurssien järjestäminen Suomeen palaaville ja eläkepäiviksi ulkomaille lähtöä suunnitteleville
- Nuorille ja nuorille aikuisille (18–40-vuotiaille) ulkosuomalaisille vuosittain kahden viikon mittaisen suomen kielen ja kulttuurin kesäkurssin järjestäminen
- Tukihenkilöverkoston kehittäminen ja kouluttaminen yhteistyössä ulkosuomalaisjärjestöjen kanssa (tällä hetkellä uusia suomalaismuuttajia neuvoo 21 eri maassa noin 30 tukihenkilöä)
- Suomi-Seura järjestää Opetushallituksen kanssa Suomi-koulujen opettajille kolmipäiväisen vuosittaisen koulutustilaisuuden Helsingissä. Opetushallitus siirsi päivien järjestelyvastuun Suomi-Seuralle vuodesta 2012 lähtien, mutta antaa edelleen asiantuntija-apua ohjelman suunnitteluun sekä tilojaan koulutuspäivien käyttöön. Suomi-Seura jakaa Suomi-koulujen toiminta-avustukset, jotka Opetushallitus siirsi seuran tehtäväksi vuoden 2009 alusta lähtien.
- Suomi-Seura julkaisee jäsenlehteä, kuukausitiedotetta ja seuran kautta voi tilata suomalaisia tuotteita. Seuran jäsenet saavat kattavaa neuvontaa ja alennuksia seuran koulutuksista ja palveluista.
- Ulkosuomalaisparlamentin sihteeristönä toimiminen ja ulkosuomalaisparlamentin istunnon järjestäminen joka toinen tai kolmas vuosi.

Suomi-Seura jakaa opetus- ja kulttuuriministeriöltä vuosittain tulevat apurahat, jotka on suunnattu ulkosuomalaisten järjestöjen kulttuuri- ja harrastustoimintaan. Järjestöapurahoja ei ole rajoitettu vain Suomi-Seuran jäsenille. Järjestöapurahoilla tuetaan myös Suomi-kouluja ja ulkosuomalaisjärjestöjen hallinnassa olevien kerhotoalojen ja -tilojen korjausta ja lahjoitetaan kirjoja jäsenjärjestöjen kuten Suomi-koulujen ulkomailla toimiville kirjastoille. Lisäksi seura välittää opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisotoiminnan tuen ulkosuomalaisille opiskelijajärjestöille ja ulkosuomalaisjärjestöjen nuorisohankkeisiin. Lisäksi seura jakaa kerran vuodessa apurahoja ulkosuomalaismedialle (koh- ta 3.1.8.). Suomi-koulujen valtionapu pois lukien (joka selostettu kohdassa 3.1.1.), ulkosuomalaisjärjestöille jaetaan vuosittain apurahoja seuraavasti: vuonna 2014 tuen suuruus oli 255 000 euroa, vuonna 2015 se oli tippunut 235 000 euroon, ja vuonna 2016 jäljellä oli 195 000 euroa. Nuorisoapu- rahaa Suomi-Seura sai aiemmin 50 000 euroa (2013), nyt 30 000 euroa (2016).

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee taloudellisesti Suomi-Seuran toimintaa. Vuonna 2014 tuen suu- ruus oli 275 000 euroa. Vuonna 2016 tuki tippui 235 000 euroon. Sillä tuetaan Suomi-Seura ry:n ja ulkosuomalaisparlamentin toimintaa. Ulkosuomalaisparlamentin perustaminen vuonna 1997 tai sen sihteeristönä toimiminen ei ole lisännyt tukea.

7. Poliittikalinaus:

*** Tuetaan ulkosuomalaisten järjestötoimintaa.**

Toimenpiteet:

*** Opetus- ja kulttuuriministeriö jatkaa Suomi-Seura ry:n toimintaedellytysten turvaamista.**

*** Tuetaan järjestötoiminnan kehittämistä siten, että myös nykyisin tavoittamatta jäävät ryh- mät saadaan mukaan. Tavoitteeksi asetetaan vanhojen ja uusien siirtolaisryhmien yhteistyön parantaminen.**

*** Edistetään Suomen ulkomaanedustustojen sekä Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituuttien yh- teistyötä ulkosuomalaisten ja heidän järjestöjensä kanssa.**

Toimijat: OKM, OPH ja muut tahot

3.1.8. Ulkosuomalaisille suunnattu viestintä ja tiedonvälitys

Keskeinen väline Suomesta ulkosuomalaisille tiedottamisessa on Suomi-Seuran kuusi kertaa vuo- dessa ilmestyvä Suomen Silta -lehti. Lehti on seuran jäsenlehti, mutta se on laajasti jakelussa mm. ulkosuomalaistapahtumissa ja ulkomailla olevissa Suomen edustustoissa. Suomi-Seura julkaisee kuukausittain myös sähköistä tiedotetta "Sutinat", joka on kooste ulkosuomalaisille ajankohtaisista asioista. Se julkaistaan myös internetissä. Sisäministeriö on tukenut Suomen Sillan julkaisemista. Sisäministeriön tuki Suomi-Seuran viestinnälle oli vuosituhaten vaihteessa yli 200 000 euroa, mutta tuen määrä tippui vuosittain, kunnes lakkautettiin 2013 jälkeen (oli samalla momentilla kuin palkat). Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee Suomi-Seuran kautta myös ulkosuomalaisten omia tie- dotusvälineitä. Suomi-Seura jakoi ministeriön myöntämästä määrärahasta ulkosuomalaismedian ja - yhteisöjen tiedotusapurahoja vuonna 2015 yhteensä 92 000 euroa. Vuonna 2016 jaettava kokonais- summa oli ministeriön määrärahan leikkauksen jälkeen 80 000 euroa. Tiedotusapurahoja jaettiin yhteensä 78 kappaletta. Puolet jaetaan perinteisesti sanomalehdille ja yhdistysten tiedotuslehdille perusapurahoina ns. normaaliin toimintaan (paino- ja postituskustannuksiin sekä muihin yleisiin

toimintamenoihin) julkaisun levikin ja ilmestymistiheyden mukaan. Toinen puoli määrärahasta on jaettu erityisapurahoina hankintoihin (tietokoneet, kamerat, kopiokoneet, taitto-ohjelmat, nauhurit, skannerit yms.) sekä kampanjoihin tai muihin erityisprojekteihin. Erityisapurahojen saajiin kuuluvat lehtien lisäksi radio- ja tv-asetat, internet-sivut, internetissä julkaistut lehdet sekä erikoisjulkaisut, kuten historiakirjat ja niiden käännökset tai oppaat uusille maahanmuuttajille.

Suomen ulkoasiainhallinnon verkkoviestintäkanavat ja ennen kaikkea ulkomaanedustustojen useilla kielillä ylläpitämät sosiaalisen median kanavat ovat ulkosuomalaisille merkittäviä tiedonlähteitä, ei vähiten kriisitilanteissa. On keskeistä muistuttaa ulkosuomalaisia niiden seuraamisen tärkeydestä. Lisäksi ulkoasianhallinto vastaa kahdeksalla kielellä toimivasta Suomen maakuvasivustosta (finland.fi) ja siihen liittyvistä sosiaalisen median kanavista (ThisisFINLAND). Maakuvasivusto tarjoaa sisältöä suomalaisesta osaamista, ilmiöistä ja ihmisistä, auttaen ylläpitämään - ajankohtaisen median seuraamisen ohella – syvällisempää käsitystä siitä, mitä Suomelle kuuluu. Suomesta kertomisen keskeinen työkalu/apuväline on maakuvasivustoon linkitetty Finland Promotion Boardin ylläpitämä Finland Toolbox (toolbox.finland.fi), josta löytyy valmiita esityksiä, videoita, esitteitä, infografiikkaa jne. myös ulkosuomalaisten käyttöön.

Yleisradion (YLE) palvelujen tarjontaa ulkosuomalaisille kohdennetaan internetiin. Sisältöjen lisäksi keskeistä huomiota kiinnitetään palvelukokonaisuuden teknisen alustan toimintaan ja suorituskykyyn sekä vastaanottotapojen kehitykseen. YLE lopetti Radio Finlandin lähetykset vuonna 2005. TV Finlandin satelliittijakelun päätyttyä vuonna 2013 näkyy TV Finland enää Ruotsissa maanpäällisessä televisiossa ja kaapelitelevisiossa Suur-Tukholman, Uppsalan ja Västeråsin alueilla ja on tarjolla Ruotsissa kaapeliverkoissa. Lisäksi se näkyy satelliitin kautta pääosassa Eurooppaa, mutta vastaanotto edellyttää Canal Digitalin katselukorttia. TV Finland välittää valikoituja TV-ohjelmia YLE:n ohjelmistosta ulkosuomalaisille. Ohjelmarakenne 2014 alusta sisältää uusintoja ja ruotsinkielisten, tekstitettyjen ohjelmien osuus on kasvanut. Ikääntyneet katsojat toivovat suomenkielisiä ohjelmia. TV Finlandin ohjelmistosta on suorat lähetykset poistettu, jäljellä on yhdet suomen- ja yhdet ruotsinkieliset uutiset suorina lähetyksinä. TV Finlandilla ei ole oikeutta esittää sellaista ohjelmaa, joka ei kuulu pääkanavien Yle TV1, Yle TV2, Yle Teema ja Yle Fem ohjelmistoon.

Kaikkia Yleisradion radiokanavia on mahdollista kuunnella internetin kautta ja lisäksi palvelukokonaisuus sisältää suomalaisia tv-ohjelmia, lähinnä uutisia ja ajankohtaisohjelmia. Internetissä joitakin ohjelmia voi katsoa ja kuunnella YLE Arena- ja Elävä arkisto -sivuilta myös Suomen ulkopuolella.

YLE Arena on Ylen maksuton verkkopalvelu ja ulkomailla katsottavan YLE:n kotimaisen ohjelmiston pääpalvelu. Arenassa on tarjolla radio- ja televisio-ohjelmia, jotka on esitetty aiemmin radiossa tai televisiossa. Siellä voi myös kuunnella kaikkia Ylen radiokanavia reaaliaikaisesti, Radio Suomen maakuntaradiot sekä Radio Vegan maakuntaradiot mukaan lukien. Lisäksi Elävässä arkistossa on saatavilla runsaasti audio- ja videoleikkeitä menneiltä vuosikymmeniltä. Yle Arena on YLE:n ulkomailla katsottavan kotimaisen ohjelmiston pääpalvelu. Monet Yle Arenassa olevat ohjelmat eivät ole kuitenkaan Suomen ulkopuolella katsottavissa tekijänoikeuksien ja niistä Ylelle aiheutuvien kustannusten takia.

Teksti-TV:tä voi katsoa internetin kautta sekä useilla mobiililaitteilla. Ylen radiokanavilla on myös tarjolla Facebook- ja Twitter-palveluja. YLE Radio 1:n erityispalveluna mainittakoon myös selkokieliset uutiset, jotka palvelevat myös maahanmuuttajia.

Radio Finlandin ja TV Finlandin satelliittilähetysten loputtua on YLE siirtänyt tarjontansa Yle Areenaan. Tekijänoikeussyistä kaikkia lähetyksiä ei voi kuunnella tai katsoa ulkomailla. Ulkomailla

asuvat suomalaiset, jotka maksavat Yle-veronsa Suomeen, eivät näin ollen ole samassa asemassa kuin asiakkaat kotimaassa. Kaupallisten toimijoiden TV-lähetykset eivät myöskään ole ulkomailla katsottavissa. Nettilähetykset eivät ole läheskään kaikkialla vaihtoehto TV:lle yhteyksien ja kustannusten takia. Ulkomailla asuvilla suomalaisilla on myös sellaisen tiedon tarvetta, joka on Suomessa asuvalle itsestäänselvyys. Tällaista tietoa ovat esimerkiksi Kelan asiat, opiskelu, maahanmuutto, kansalaisuuskytymykset, ulkomaille muuttoon liittyvät asiat ja verotus. Suomen yhteiskunnallisten ja kulttuuriasioiden seuraaminen on hankalaa, sillä nettilehdetkin ovat maksullisia. Tämän tyyppistä tietoa jakava kanava puuttuu.

Palvelukokonaisuuteen liittyy myös Ylen ulkopuolisia tekijöitä ja toimijoita. Yksi keskeisimmistä palvelun onnistuneeseen käyttöön liittyvistä asioista on vastaanottoon käytettävän laitteiston toiminta sekä palvelun käytön edellyttämät tekniset tiedot ja taidot. Yle päivittää palvelusivustoilleen ohjeita, joiden avulla palvelunkäyttäjät voivat tarkistaa oman teknisen ympäristönsä yhteentoimivuuden Yle.fi -palvelujen kanssa.

Suomi-Seuran julkaisujen ja Yleisradion lisäksi eräät Suomessa toimivat yhdistykset ja kaupalliset tiedotusvälineet kohdistavat tiedonvälitystä ulkosuomalaisille, lähinnä ulkomailla työskenteleville suomalaisille.

Ulkosuomalaisten on mahdollista itse saada tietoa Europe Directin avulla puhelimitse tai internetin (europa.eu) välityksellä ja pohjoismaisen Haloo Pohjola / Hallå Norden -palvelun (www.norden.org) avulla. Samoin Suomen edustustojen ja niiden nettisivujen kautta on mahdollista saada tietoa.

8. Poliittikalinaus:

*** Tehostetaan ulkosuomalaisille suunnattua tiedottamista.**

Toimenpiteet:

*** Selvitetään, miten ulkosuomalaisille tarjotaan suomalaisia viestintäpalveluita. Lisäksi selvitetään Ylen ohjelmien saatavuus eri puolilla maailmaa sekä miten ulkosuomalaisille suunnattua viestintää kehitetään.**

*** Kannustetaan Yleisradiota jatkamaan ulkosuomalaisille suunnattua monipuolista ohjelmarajontaa ja huolehtimaan sen monipuolisuudesta, sekä Ruotsissa suomen- ja ruotsinkielisen ohjelmiston tasapuolisuudesta. Kehotetaan Yleisradiota kehittämään TV Finlandin ja Yle Areenan rajontaa niin, että entistä useammat ohjelmat olisivat Suomen ulkopuolella katsottavissa.**

*** Suomen tulee pyrkiä siihen, että kansainvälisiä tekijänoikeudellisia sopimuksia muutetaan tai täydennetään siten, että edellytykset televisio-ohjelmien kansainvälisten levitysoikeuksien hankkimiseksi helpottuu.**

*** Lisätään ulkosuomalaisten omien tiedotusvälineiden käyttöä ulkosuomalaisille suunnatussa viranomaistiedotuksessa.**

*** Hyödynnetään ulkoasiainministeriön edustustoverkkoa ja sen verkkoviestintää.**

Toimijat: LVM, OKM, YLE, UM

3.1.9. Ulkosuomalaisten keskuudessa tapahtuva seurakuntatyö

Hengellisen vakaumuksen merkitys korostuu ulkomailla asuessa, jolloin elää monien kulttuurien ja arvojen ympäröimänä. Omien juurien ja hengellisen vakaumuksen tiedostaminen ovat osa identiteettiämme, joka rakentaa myös suvaitsevaisuuden ilmapiiriä. Kristillinen usko, suomen kieli ja suomalainen kulttuuri ovat kulkeneet aina käsi kädessä. Vaikka Suomessa ei ole valtiokirkkojärjestelmää, Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa (SELK) voidaan kutsua kansankirkoksi. Kirkkoon kuului 72,9 % suomalaisista eli 3 999 414 henkilöä vuonna 2015.

Kirkon ulkosuomalaistyö on ulkosuomalaisen tukiverkko maailmalla. Työtä tehdään 40 maassa ulkomailla asuvien, matkustavien ja lomailevien suomalaisten parissa. Määrällisesti suurimpia kohdemaista ovat Ruotsi, USA, Espanja, Kanada, Saksa ja Australia. Kirkon turistityö on yksi kasvavista työalueista. Siinä työ keskittyy suomalaisten suurimpiin lomakohteisiin, joita ovat Kanarian saaret, Espanjan Aurinkorannikko, Kreikka, Turkki ja Thaimaa. Kirkollisen työn ytimen muodostavat jumalanpalvelukset, kirkolliset perhejuhlat, lähimmäispalvelu, mahdollisuus yksityiseen keskusteluun sekä diakoninen työ. Useimmilla ulkosuomalaispapeilla on oikeus vihkiä kirkollisesti avioliittoon asemamaansa säädösten mukaisesti ja/tai Suomen Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämän vihkiluvan perusteella Suomen lakien mukaisesti asemamaassaan. Lisäksi ulkosuomalaisseurakunnalta on mahdollista saada tukea kriiseihin, sairastumiseen ja koti-ikävään. Kirkon palvelut ulkosuomalaisille löytyvät myös internetin ja sosiaalisen median kautta. NykYTEknologia on näin avannut sekä haastanut kirkon toimijoita.

Kirkon ulkosuomalaistyö, ulkoasiainministeriö ja Suomen edustustot maailmalla tekevät yhteistyötä monin eri tavoin. Viime vuosina yhteistyön merkitys paikallisten viranomaisten, Suomen edustustojen ja muiden suomalaisten yhteisöjen kanssa on korostunut erityisesti kriisitehtävissä terroritekojen ja luonnonkatastrofien yhteydessä. Ulkosuomalaisseurakunnat ovat lisäksi tukemassa paikallista kulttuuritoimintaa, toimivat Suomi-koulujen taustayhteisöinä ja järjestävät Suomi-Seuran ry:n kanssa tukihenkilö-, naapuriapu- ja lähimmäistoimintaa.

Kirkon ulkosuomalaistyöstä vastaa Kirkon ulkosuomalaistyön yksikkö, osana SELK:n keskushallintoa. Yksikkö välittää suomalaistyöntekijöitä ulkomaisten kirkkojen palvelukseen, konsultoi kirkkoja ja avustaa tarvittaessa uusien projektien käynnistämässä. Suomi-Seura ry, Suomen Merimieskirkko ry (SMK), Siirtolaisuusinstituutti ja kirkon seitsemän virallista lähetysjärjestöä ovat läheisiä yhteistyökumppaneita. Kirkon ulkosuomalaistyö perustuu integraatio-periaatteelle eli kyseisen maan sisarkirkko vastaa alueellaan asuvien suomalaisten hengellisistä tarpeista heidän äidinkielellään, aina kun se muutoin on mahdollista. SELK:llä on ulkosuomalaistyötä koskeva yhteistyösopimus Ruotsin, Norjan, Saksan, Itävallan, Sveitsin, Thaimaan, Australian, Yhdysvaltojen, Kanadan, Viron ja Inkerin evankelis-luterilaisten kirkkojen sekä Suomen Merimieskirkko ry:n kanssa. Siirtolaispapeista suurin osa työskentelee kohdemaan sisarkirkon palveluksessa, turistipapit ja -kanttorit ovat SELK:n palveluksessa ja merimiespapit SMK:n palveluksessa. Kirkon ulkosuomalaistyö tukee ulkosuomalaisseurakuntien toimintaa avustuksilla.

Suomen Merimieskirkko ry tekee kristillistä, sosiaalista, kulttuurista, diakonista ja kansainvälistä työtä ulkosuomalaisten, ulkomailla liikkeellä olevien suomalaisten sekä merenkulkijoiden parissa. Työ tehdään SELK:n kanssa ja sen tunnustuksen mukaisesti ekumeenisessa yhteistyössä kansainvälisten sisarjärjestöjen ja paikallisten kirkkojen kanssa. SMK:n ja SELK:n yhteistyösopimuksen perusteella SMK hoitaa kirkon ulkosuomalaistyön Brittein saarilla, Belgiassa, Alankomaissa, Luxemburgissa ja yhteistyössä SELK:n kanssa Pohjois-Saksassa. SMK:lla on toimipisteet Lontoossa, Brysselissä, Rotterdammassa ja Hampurissa. Näiden lisäksi toimintaa on Ateenassa, Antwerpenissa,

Luxemburgissa, Lyypekissä ja Varsovassa. Aasiassa SMK:lla on matkapappi-toimintaa. SMK toimii yhteistyössä paikallisten suomalaisyhteisöjen, Suomen edustustojen, paikallisten sekä pohjoismaiden kirkkojen sekä kansainvälisten sisarjärjestöjen kanssa.

Kirkon virallisten lähetysjärjestöjen työntekijät huolehtivat ulkosuomalaistyöstä omien tehtäviensä ohella asemapaikoillaan useissa Aasian ja Afrikan maissa.

Suomen ortodoksinen kirkko on Suomessa vähemmistökirkko, jolla on noin 60 000 jäsentä. Kirkolla on seurakuntayhteisöjä ulkosuomalaisten keskuudessa mm. Ruotsissa. Ruotsin suomalainen seurakunta toimii pääasiassa Tukholman ympäristössä asuvien ortodoksien hengellisenä kotina. Suomen ortodoksinen kirkko tukee Ruotsin suomalaisen ortodoksisen seurakunnan toimintaa. Kyseinen seurakunta ei hallinnollisesti kuulu Suomen ortodoksisen kirkon alaisuuteen. Yhteistyö on erittäin tiivistä erityisesti jumalanpalveluselämän ja toimitusten takaamiseksi. Espanjan ja Portugalin loma-kohteissa on myös pienet seurakuntayhteisöt. Muissa maissa esimerkiksi Saksassa, Venäjällä, Kreikassa, Belgiassa ja Ranskassa asuvia ortodokseja ohjataan osallistumaan paikallisten ortodoksisten seurakuntien toimintaan. Itä-Suomen yliopiston luokanopettajakoulutuksen ortodoksisen uskonnon koulutuksen osalta tehdään yhteistyötä Kreikan ja Kyproksen Suomi-koulujen kanssa. Näihin kouluihin on lähes vuosittain opettaja- ja opiskelijavaihtoa. Suomen ortodoksisella kirkolla ei ole varsinaista ulkosuomalaistyötä.

Suomen helluntailiike on kansallisesti itsenäinen hengellinen yhteisö. Suomessa helluntailiike on Suomen vapaakristillisistä yhteisöistä suurin. Vuoden 2013 lopussa helluntaiherätykseen kuului noin 50 000 jäsentä ja 241 seurakuntaa. Helluntailiikkeellä on läheiset yhteydet kansainvälisiin helluntaiyhteisöihin. Ulkosuomalaisyhteisöjä palvelevat paikalliset helluntaikirkon Kotikirkot, jotka toimivat yhteistyössä FIDA International ry:n kanssa mm. Thaimaassa, Turkissa, Espanjan Aurinkorannikolla ja Floridassa, USA:ssa.

Suomen Vapaakirkko on itsenäinen, rekisteröitynyt uskonnollinen yhdyskunta. Vuonna 2011 vapaa-seurakuntia oli 101, joissa oli yhteensä 15 000 jäsentä. Vapaakirkolla on seurakuntia tai seurakunnanomaisia toimipisteitä suomalaisten keskuudessa yhteensä yhdeksässä kohteessa Ruotsissa, Espanjassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa. Seurakuntien toiminnan tavoitteena on palvella suomalaisia ja myös heidän jälkeläisiään suomen kielellä ja omasta kulttuurista kumpuavilla tavoilla. Vapaakirkollinen toiminta on aina tapahtunut pääasiassa seurakuntalaisten voimin ja palkattua henkilökuntaa on suhteellisen vähän. Joillakin seurakunnilla on palkattuja pastoreita.

Katolinen kirkko on suurin kristillinen kirkko. Katolisuus toteutuu eri tavoin eri mantereiden ja eri maiden välillä sekä katolisuuden sisällä. Katolinen kirkko Suomessa -kirkolla oli 14 000 jäsentä vuonna 2015. Jäsenistö asuu eri puolilla Suomea. Katolinen kirkko Suomessa -kirkolla ei ole varsinaista ulkosuomalaistyötä.

Suurin osa Suomen muslimiväestöstä on maahanmuuttajia ja heitä on arviolta 40 000 henkilöä. Enemmistö Suomen muslimeista asuu pääkaupunkiseudulla sekä suurimmissa kaupungeissa. Tataarit ovat asuneet Suomessa jo 1800-luvun puolestavälistä lähtien. Tataariyhteisö on hyvin järjestäytynyt. Islam-yhteisöillä ei ole varsinaista ulkosuomalaistyötä.

Suomessa on myös lukuisa määrä pienempiä uskontokuntia, joilla on linkkejä ulkomaille ja jotka tekevät ulkosuomalaistyötä.

9. Poliittikalinjaus:

* Tunnistetaan uskonnollisten yhdyskuntien läsnäolo yhteistyökumppaneina.

Toimenpiteet:

* Kehitetään yhteistyötä uskonnollisten yhdyskuntien kanssa ulkomailla asuvien ja matkustavien suomalaisten sosiaaliturvaan liittyvien ongelmien hoitamisessa.

* Suomi-koulujen opettajien koulutustilaisuuksiin kutsutaan myös uskonnollisten yhdyskuntien asiantuntijoita, jotka voivat auttaa ”uskonnollisen lukutaidon” kehittämisessä.

Toimijat: Uskonnolliset yhteisöt

3.2. Ulkосуomalaisten oikeusaseman parantaminen

Suomen lainsäädännössä ulkосуomalaisten oikeusaseman kannalta keskeinen seikka on Suomen kansalaisuus. Erityissääntelyä entisistä Suomen kansalaisista tai suomalaista syntyperää olevista ulkomaan kansalaisista sisältyy vain ulkomaalaislakiin ja kansalaisuuslakiin. Eräät Suomessa asumiseen perustuvat oikeudet, kuten asumisperusteinen sosiaaliturva ja velvollisuudet, kuten verovelvollisuus, koskevat ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia vain rajallisesti.

Ulkomailla asuvien Suomen kansalaisten kannalta keskeisiä lakiin perustuvia oikeuksia ovat muun muassa oikeus saada passi, äänioikeus ja vaalikelpoisuus valtiollisissa vaaleissa. Keskeisiä lakiin perustuvia velvollisuuksia ovat velvollisuus osallistua maanpuolustamiseen tai auttaa siinä ja asevelvollisuus vähintään 18-vuotiaille miehille.

3.2.1. Kannustaminen Suomen kansalaisuuden takaisin hankkimiseen ja säilyttämiseen

Suomen nykyinen kansalaisuuslaki, joka tuli voimaan 1.6.2003, sallii monikansalaisuuden. Lain mukaan Suomen kansalaisuus säilyy, vaikka henkilö ottaisi toisen valtion kansalaisuuden. Edellytyksenä kuitenkin on, että myös toinen valtio hyväksyy monikansalaisuuden. Eri mailla on eri käytännöt monikansalaisuuden hyväksymisessä.

Kansalaisuuslakiin sisältyi aiemmin siirtymäsäännös, jonka nojalla entiset Suomen kansalaiset ja heidän jälkeläisensä saattoivat saada takaisin Suomen kansalaisuuden ilmoitusmenettelyllä 1.6.2003–31.5.2008 välisenä aikana. Maahanmuuttoviraston mukaan 31.12.2010 mennessä kansalaisuuden sai ilmoituksella takaisin 10 318 entistä Suomen kansalaista ja lisäksi 9 089 entisen tai nykyisen Suomen kansalaisen jälkeläistä.

Kansalaisuuslain 1.9.2011 voimaantulleen muutoksen myötä kansalaisuuden saaminen takaisin ilmoitusmenettelyllä on taas mahdollista entisille Suomen kansalaisille asuinpaikasta riippumatta. Siirtymäsäännöksen päättymisen ja lain muutoksen välisenä aikana 1.6.2008–31.8.2011 kansalaisuuden takaisin saaminen edellytti asumista Suomessa. 1.1.2011–30.6.2012 välisenä aikana 566 entistä Suomen kansalaista sai kansalaisuuden takaisin ilmoituksella. Näistä 439 henkilöä sai kansalaisuuden syyskuun 2011 lakimuutoksen jälkeen.

Henkilö, joka on sekä Suomen että jonkin toisen valtion kansalainen, menettää Suomen kansalaisuuden 22-vuotiaana, jos hänellä ei ole ollut riittävää yhteyttä Suomeen. Riittävä yhteys on se, että henkilö on

- syntynyt Suomessa ja hänellä on kotikunta Suomessa, kun hän täyttää 22 vuotta,
- asunut Suomessa tai muussa Pohjoismaassa yhteensä vähintään seitsemän vuotta ennen kuin hän täyttää 22 vuotta,
- hakenut tai saanut Suomen passin 18–21 –vuotiaana tai
- suorittanut tai parhaillaan suorittaa Suomessa varusmies- tai siviilipalveluksen tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta 18–21 –vuotiaana.

Jos mikään näistä ehdoista ei täyty, kansalaisuuden voi säilyttää ilmoittamalla vapaamuotoisesti ja kirjallisesti ulkomailla Suomen edustustolle tai Suomessa maistraatille, että haluaa säilyttää kansalaisuuden. Maahanmuuttovirasto ilmoittaa kansalaisuuden menettämishuosta 22-vuotiaana ja lähettää kirjalliset ohjeet sellaisille Suomen kansalaisille, joilla on ollut kotikunta Suomessa alle seitsemän vuotta, ja siis myös niille, jotka eivät koskaan ole asuneet Suomessa. Kirje lähetetään 18 vuotta täyttävälle ulkomailla asuville Suomen kansalaisille, joiden osoite on tiedossa Suomen väestötietojärjestelmässä. Jos henkilö on menettänyt Suomen kansalaisuuden 22-vuotiaana, koska hänellä ei ollut riittävää yhteyttä Suomeen, voi hän saada sen takaisin ilmoituksesta.

Tieto toisen maan kansalaisuudesta tulee rekisteröidä Suomen väestötietojärjestelmään. Rekisteröinti Suomessa maistraattiin on maksutonta ja se kestää noin 2-3 viikkoa. Rekisteröinnin voi hoitaa Suomen ulkomaan edustuston kautta. Tällöin kansalaistamispäätökseen tai sen viralliseen kopioon tulee hankkia apostille-todistus.

Henkilöllä on oikeus tarkistaa, mitä tietoja hänestä on tallennettu Suomeen eri rekistereihin, ja varmistaa, että tiedot ovat oikein. Tietojen tarkistaminen on ilmaista kerran vuodessa. Tiedot voi tarkistaa käymällä henkilökohtaisesti maistraatissa tai pyytää tietojen tarkistuksen maistraatista kirjallisesti. Väestörekisterikeskuksen verkkopalvelu tarjoaa lisätietoja omien tietojen tarkistamisesta. Suomen kansalaisen henkilö- ja asumistiedot säilyvät ajantasaisina Suomessa vain, jos hän itse huolehtii ulkomailla oleskelun aikana muuttuneiden tietojensa ilmoittamisesta Suomeen. Kansalaisuuslaki velvoittaa ilmoituksen teon, mutta ilmoituksen tekemättä jättämistä ei ole sanktioitu. Velvollisuus ei koske Ruotsissa asuvia Suomen kansalaisia maiden välisen sopimuksen takia.

Suomi on Euroopan unionin (EU) jäsenvaltio, joten Suomen kansalainen on myös EU-kansalainen, jolla on EU-kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet, kuten esimerkiksi oikeus liikkua vapaasti ja tehdä töitä EU:n alueella. Vapaan liikkumisen säännöksiä sovelletaan myös Islannin, Liechtensteinin ja Norjan kansalaisiin (ETA-sopimukseen perustuen) ja Sveitsin kansalaisiin (EU-Sveitsi -sopimus).

10. Poliittikalinjaus:

*** Kannustetaan ulkosuomalaisia hankkimaan takaisin Suomen kansalaisuus.**

Toimenpiteet:

*** Tiedotetaan ulkomailla asuvia suomalaisia henkilötietojen tarkastamismahdollisuudesta ja sen tärkeydestä.**

Toimijat: UM, SM, Maahanmuuttovirasto, VRK

3.2.2. *Passin ja henkilökortin hakemisen helpottaminen*

Ulkoasiainministeriö on lain nojalla toimivaltainen passien ja 1.1.2017 lukien henkilökorttien hakumenettelyssä ulkomailla.

Suomen passin hakeminen sähköisesti poliisin verkkopalvelun kautta tuli mahdolliseksi 1.12.2014. Passihakemuksen voi laittaa vireille sähköisesti poliisin internetpalvelussa. Lisäksi uutta passia voi uudessa niin sanotussa kevennetyssä hakemusmenettelyssä hakea tietyin ehdoin ilman asiointia poliisilaitoksella.

Sähköistä vireillepanoa ja kevennetyä menettelyä ei ole mahdollisia toteuttaa Suomen ulkomaanedustustoissa tai niiden avustuksella. Ulkoasiainministeriöllä ja passihakemukset Suomessa vastaanottavalla poliisilla ei ole käytössä yhteensopivia, sähköisen passinhaun mahdollistavia tietojärjestelmiä. Passihakemuksen sähköinen vireillepano edellyttää vahvaa sähköistä tunnistautumista, käytännössä suomalaisia verkkopankkitunnuksia. Lisäksi sähköinen passin hakeminen edellyttää Suomen biometristä passia, mahdollisuutta noutaa passi Suomesta itse tai asiamiehen välityksellä sekä kykyä itse tallettaa oma valokuva poliisin tietojärjestelmään. Passin uusiminen verkossa on esimerkki kansalaispalvelujen saavutettavuuden eroista Suomessa ja ulkomailla asuvalla Suomen kansalaisella. Kustannusvastaavuuteen perustuen passien hinnat ovat laskeneet kotimaassa ja säilyneet ennallaan Suomen ulkomaan edustustoissa.

Ulkosuomalaisten kaipaamia kymmenen vuoden passeja ei toistaiseksi ole mahdollista ottaa takaisin käyttöön ennen kuin esimerkiksi passeissa käytettävän sirun tietoturvan elinkaari pitenee.

Pitkät etäisyydet ulkomailla vaikeuttavat passihakua (erityisesti mm. Kanadassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa sekä paikoin muualla, jopa osin Euroopassa). Vuonna 2015 tuli voimaan ulkoasiainministeriön edustustoverkoston uudelleenjärjestelyä koskeva säädös, jonka perusteella edustustoja suljettiin mm. Luxemburgissa, Slovakiassa ja Sloveniassa. Samassa yhteydessä Alankomaiden passi- ja konsuliasiat siirtyivät hoidettaviksi Belgiaan. Passihakumatkojen kohtuullistamiseksi ulkosuomalaiset ovat toivoneet liikkuvien passihakulaitteiden eli kannettavien passisalkkujen hankkimista sellaisille alueille, joilla merkittävä määrä Suomen kansalaisia asuu kaukana paikallisista suurlähetystöistä, kuten yhden lisäsalkun sijoitus Keski-Eurooppaan ja toisen Etelä-Eurooppaan. Yhdysvalloissa on kaksi ja Kanadassa yksi passisalkku sekä Espanjassa on kaksi passisalkkua. Passisalkun käyttöönotto on vireillä Saksassa ja Australiassa.

Mahdollisuus hakea henkilökorttia edustustosta 1.1.2017 alkaen on parannus ulkosuomalaisille. Aikuisen henkilökorttiin sisältyvä kansalaisvarmenne, jonka myöntää Väestörekisterikeskus, kannustaa ulkosuomalaisia ylläpitämään väestörekisteritietonsa ajan tasalla. Henkilön passiin ja henkilökorttiin tulostuvat tiedot perustuvat suoraan väestötietojärjestelmässä oleviin tietoihin. Ajantasaiset tiedot auttavat asioinnissa eri viranomaisissa. 1.1.2017 lähtien myönnettävät henkilökortit eivät kuitenkaan sisällä sormenjälkiä eivätkä KELA-tietoja.

Suurella osalla ulkosuomalaisista ei ole vahvaa sähköistä tunnistautumisvälinettä. Ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia, joilla ei ole Suomessa pankkitiliä (verkkopankkitunnuksia) tai puhelinliittymää (mobiilivarmennetta), auttaisi siirtyminen laajempaan kansalliseen, pankeista ja muista liikelaitoksista riippumattomaan tunnistautumiskäytäntöön.

Euroopan komission vuonna 2012 antaman asetusehdotuksen sähköisestä tunnistautumisesta ja sähköisiin transaktioihin liittyvistä luottamuspalveluista sisämarkkinoilla tavoitteena on mahdollistaa

sähköinen tunnistautumisen julkisen sektorin palveluihin kaikissa jäsenvaltioissa. Vuonna 2016 tämän eIDAS-asetuksen etenemisen tilanne oli epäselvä.

11. Poliittikalinaus:

* **Ulkoasiainministeriö jatkaa yhteistyössä Poliisihallituksen kanssa tietojärjestelmien, mukaan lukien sähköisen palvelun kehittämistä.**

* **Ulkoasiainministeriö pyrkii edustustoverkkoa muokattaessa ottamaan huomioon passi- ja henkilökorttipalvelujen saatavuuden.**

Toimenpiteet:

* **Tutkitaan mahdollisuuksia virtaviivaistaa passien ja henkilökorttien hakumenettelyä ulkomailla.**

* **Harkitaan uusien passisalkkujen sijoittamista asiakaspohjan perusteella.**

Toimijat: UM, Poliisihallitus

3.2.3. Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden lisääminen

Ulkosuomalaisia äänioikeutettuja oli vuoden 2015 eduskuntavaaleissa yhteensä 242 096 henkeä. Äänimäärältään tämä vastaa noin Keski-Suomen vaalipiiriä joka saa Suomen eduskuntaan 10 kansanedustajaa. Äänestäminen on keskeinen keino ulkosuomalaisen säilyttää yhteys Suomeen ja osallistua yhteiskuntaan. Viimeisimmissä eduskuntavaaleissa vain noin 8-11 % ulkosuomalaisista äänesti. Toisin sanoen noin 90 % ulkosuomalaisista ei äänestä.

Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus valtiollisissa vaaleissa on ollut perinteisesti alhainen. Syitä alhaiseen äänestysaktiivisuuteen on arvioitu olevan vieraantumisen Suomen poliittisesta elämästä sekä äänestysolosuhteet. Äänioikeuden käyttäminen voi edellyttää useiden satojen kilometrien matkustamista jopa toiseen maahan. Ulkosuomalaisten äänestysvilkkauden lisäämiseksi on aika ajoin esitetty ulkosuomalaisten oman vaalipiirin muodostamista (muun muassa siirtolaisuusasiain neuvottelukunta 1981). Oman vaalipiirin toteuttamista ei kuitenkaan ole pidetty mahdollisena.

Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus viimeksi toimitetuissa eduskuntavaaleissa:

Vuosi	Äänioikeutetut	Äänestysprosentti
2003	205 399	8,5 %
2007	208 887	8,5 %
2011	227 844	10,6 %
2015	242 096	10,1 %

Vertailevien esimerkkien valossa tiedetään, että kirjeäänestyksen salliminen helpottaisi äänioikeuden käyttöä eli äänestämistä ja voisi nostaa äänestysaktiivisuutta. Ruotsi salli kirjeäänestyksen vuonna 2002. Neljänsissä kansallisissa vaaleissa syyskuussa 2014 oli ulkoruotsalaisten äänestysprosentti jo yli 32 %. Kirjeäänestys olisi helppo toteuttaa ja verraten yleinen maailmalla. Tilanne muut-

tuu EU-maissa proxy- ja kirjeäänestyksen edetessä, mutta vuonna 2013 maat, jotka eivät sallineet kirje- eikä internet-äänestystä, olivat Bulgaria, Kypros, Tšekki, Suomi, Tanska ja Romania.

Oikeusministeriössä on valmisteltu kirjeäänestyksen toteuttamista eri vaiheissa vuosina 2008–2016. Valmistelu jatkuu. Toteuttaminen edellyttää vaalilain (714/1998) muutosta ja riittävien määrärahojen osoittamista tähän tarkoitukseen. Kirjeäänestyksen lisäksi oikeusministeriössä pohditaan myös nettiäänestyksen kehittämistä.

Kansalaisyhteiskunnan keskeisiä ominaisuuksia on kansalaisten aktiivisuus ja edustuksellisen demokratian toimivuus. Tästä syystä on tärkeää, että myös ulkosuomalaiset käyttäisivät äänestysoikeuttaan, eikä äänestämättä jättäminen johtuisi ainakaan ylivoimaisista käytännön vaikeuksista.

12. Poliittikalinaus:

*** Parannetaan ulkosuomalaisten äänestysolosuhteita ja lisätään heidän äänestysaktiivisuuttaan helpottamalla äänioikeuden tosiasiallista käyttöä.**

Toimenpiteet:

*** Toteutetaan kirjeäänestys kansallisissa vaaleissa pikaisesti edellyttävin lakimuutoksin.**

*** Lisätään ulkosuomalaisten käyttöä vaalitoimitsijoina ulkosuomalaisten äänioikeuden käytön helpottamiseksi. Vaalitoimitsijoita koulutetaan yhteistyössä Suomen edustustojen, Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituuttien ja ulkosuomalaisjärjestöjen kanssa.**

*** Jatketaan netti-äänestämisen mahdollisuuden selvittämistä kansallisissa vaaleissa.**

Toimijat: OM

3.2.4. Ulkosuomalaisparlamentin toiminnan turvaaminen

Ulkosuomalaisjärjestöt perustivat ulkosuomalaisparlamentin (USP) vuonna 1997 edistämään ulkosuomalaisten asioita Suomessa. Ulkosuomalaisparlamentti kokoontuu kahden - kolmen vuoden välein kaksipäiväiseen istuntoon, johon osallistuvat parlamentin säännöt ratifioineiden järjestöjen valitsevat edustajat. Järjestöillä on oikeus tehdä aloitteita parlamentin käsiteltäväksi. Aloitteet koskevat epäkohtia, joihin toivotaan tehtävän muutoksia. Parlamentin istunnossa valiokunnat työstävät aloitteista päätöslauselmaehdotuksia, jotka käsitellään täysistunnossa, joka voi muuttaa niitä ja äänestää niiden hylkäämisestä tai hyväksymisestä. Päätöslauselmat luovutetaan pääministerille välitettäväksi lausuntokierrokselle valtioneuvostoon. Ulkosuomalaisparlamentin kahdeksas istunto koostui Helsingissä toukokuussa 2015. Seuraava ulkosuomalaisparlamentin istunto 16.–17.6.2017 oli sen 20-vuotisjuhlaistunto.

Istuntokausien välissä ulkosuomalaisparlamentin asioita ajaa ulkosuomalaisparlamentin puhemiehistö sekä parlamentin sihteeristönä toimiva Suomi-Seura ry, joka rahoittaa kokonaisuudessaan ulkosuomalaisparlamentin toiminnan vailla mitään ulkopuolista tukea. Edustajat maksavat itse matkansa istuntoon.

Ulkosuomalaisparlamentin aloitteesta toteutuneita asioita ovat esimerkiksi monikansalaisuuden salliminen, kansalaisuusilmoitusmaksun kohtuullistaminen, Suomi-koteihin suunnattu suomenkielinen sosiaali- ja terveydenhoitoalan harjoitteluohjelma, sotaveteraanien kuntoutus asuinmaissaan sekä ulkomaille maksettavien työeläkkeiden lähdeveron muuttaminen progressiiviseksi veroksi. Ulkosuomalaislasten ja –nuorten koulutuksen, äidinkielen ja kulttuurin tukeminen on jatkuvan edunajotyön kohde, kuten myös senioreiden ja ikääntyneiden asiat ja ulkomaille suunnattujen radio- ja televisiopalvelujen turvaaminen. USP ajoi 15 vuotta kirjeäänestystä, josta vuonna 2016 tehtiin toteuttamispäätös.

Ulkosuomalaisten keskeisenä yhteistyöfoorumina ulkosuomalaisparlamentti toimii sääntömääräisesti, vakiintuneesti ja arvostetusti. Sen toimintaa ei kuitenkaan ole otettu huomioon Suomi-Seuran valtionavuissa, vaikka parlamentti tekee hallintoviranomaistyön luonteista työtä pitää yllä kansallisen identiteetin vahvistamiseen tähtäävää toimintaa ulkosuomalaisten keskuudessa. Parlamentin keskeisin ajama asia onkin turvata ulkosuomalaisparlamentin asema siten, että se saatetaan lainsäädännön piiriin.

Pyrkimys vakiinnuttaa ulkosuomalaisparlamentin asema perustuu tarpeeseen turvata USP:n toimintaedellytykset. USP:n aseman vakiinnuttaminen merkitsisi, että asiasta säädetään sitä koskeva oma lakinsa. USP:n saattaminen lainsäädännön piiriin edellyttää poliittista päätöstä ja varmuutta rahoituksesta valtion talousarviossa.

13. Poliittikalinjaus:

*** Turvataan ulkosuomalaisparlamentin toimintaedellytykset.**

Toimenpiteet:

*** Selvitetään ulkosuomalaisparlamentin aseman vakiinnuttamisen edellytykset.**

*** Jatketaan ulkosuomalaisparlamentin tukemista Suomi-Seuran kautta.**

*** Kuullaan ulkosuomalaisparlamenttia ulkosuomalaisille suunnattuja toimenpiteitä valmisteltaessa.**

Toimijat: ministeriöt, erityisesti SM, OM, UM, OKM ja STM

3.3. Ulkosuomalaisten sosiaaliturvan ja terveydenhuollon tukeminen

Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvan ja terveydenhuollon piiriin ulkosuomalaiset kuuluvat vain poikkeuksellisesti lähinnä silloin, kun henkilö on opiskelija tai Suomesta lähetetty työntekijä tai hänen perheenjäsenensä. Ulkosuomalaiset kuuluvat yleensä asuinmaansa sosiaaliturva- ja terveydenhuoltojärjestelmien piiriin.

Suomalaisten sosiaaliturva on pyritty turvaamaan eri maiden kanssa tehtyjen sosiaaliturvasopimusten nojalla. EU- ja ETA-maiden välillä muuttaviin sovelletaan EU:n sosiaaliturvalainsäädäntöä (asetus (EY) N:o 883/2004 sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta). Kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyt verosopimukset säätelevät myös ulkosuomalaisten eläketulojen verotusta. Sosiaaliturva- ja verosopimusten soveltamisesta ja tulkinnasta aiheutuu kuitenkin ajoittain epäselvyyttä.

Kelan verkkoasiointipalvelujen laajennusten myötä ulkosuomalaisetkin hyötyvät palveluihin kirjautumisesta. Henkilöasiakkuus verkossa ei ole kuitenkaan helppoa kaikille. Senioreiden palveluiden tarpeen kasvua heijastavat esimerkiksi ulkosuomalaisten toive saada Suomen eläkepäätöksestä myös todistus/käännös eläkkeenhakijan asuinmaan virallisella kielellä.

Potilaiden siirrosta siihen Pohjoismaahan, johon potilaalla on läheiset siteet, on määräys pohjoismaisessa sosiaalipalvelusopimuksessa. Sopimuksen nojalla lähettävä ja vastaanottava kunta voivat sopia laitoshoidon tarvitsevan hoito- ja muuttokustannusten jakamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriö antamasta ohjeesta ja valtion talousarviossa potilassiirtoihin varatusta määrärahasta huolimatta potilassiirtoja Suomeen ei juuri ole tehty. Pohjoismaista sosiaalipalvelusopimusta tultaneen lähivuosina uudistamaan.

Ulkosuomalaisten vanhusten hoitokoteja (Suomi-kodit ja Lepokodit) toimii Ruotsissa, Kanadassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa toistakymmentä. Hoitokodit palvelevat suomen ja ruotsin kielellä, ja osassa niistä on myös dementia- ja sairasantot. Lepokodit ovat ulkosuomalaisjärjestöjen perustamia yleensä siten, että rakennukseen on kerätty varat suomalaisyhteisöltä. Toimintamenoista vastaavat sijaintimaa ja palvelujen käyttäjät yhdessä. Muutamilla seuduilla toimii myös vanhusten kotipalvelu.

Suomen- ja ruotsinkielisen hoitohenkilökunnan ja harjoittelijoiden tarve ulkosuomalaisten hoitokodeissa on myös suuri. Dementian seurauksena pitkään Suomesta pois ollut henkilö usein unohtaa täysin uuden asuinmaansa kielen eikä enää osaa muuta kuin äidinkieltään. Ulkosuomalaisparlamentin aloitteesta CIMO koordinoi vuodesta 2004 alkaen sosiaali- ja terveydenhoitoalan ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden välitystä ulkosuomalaisiin hoivakoteihin. Hanke jatkuu edelleen OPH:n koordinaatiossa ja sen rahoituksesta päätetään vuodeksi kerrallaan.

Vuonna 2014 CIMO:n kautta lähti Kanadaan 28 Suomi-kotiharjoittelijaa ja Australiaan neljä. Vuonna 2015 Kanadaan suuntasi 17 Suomi-kotiharjoittelijaa ja Australiaan kolme. Vuosina 2014–2015 harjoittelijoita on lähtenyt Kanadaan Vancouverin, Toronton ja Sudburyn Suomi-koteihin sekä Australiaan Thornlandsiin. Aiemmin harjoittelijoita lähti myös Yhdysvaltoihin, mutta tiukentuneet viisumisäädökset estävät nykyään harjoittelun, johon liittyy potilaskontakti. Myös Hatsinan palvelutaloon Venäjälle on satunnaisesti lähtenyt harjoittelijoita.

OPH:n kautta lähtevien harjoittelijoiden täytyy olla joko opiskelijoita tai vastavalmistuneita (harjoittelun alkaessa valmistumisesta on saanut kulua korkeintaan vuosi). Suomi-koteihin lähteneet opiskelevat ammattikorkeakoulussa useimmiten sairaanhoitoa, fysioterapiata, toimintaterapiata tai sosiaalialaa. Myös musiikki- ja taideterapiaopiskelijoita on lähtenyt harjoitteluun.

Sekä harjoittelijat että työnantajat ovat olleet erittäin tyytyväisiä Suomi-kodeissa tapahtuvaan harjoitteluun. Suomi-kotien asukkaat puhuvat mielellään suomea harjoittelijoiden kanssa, ja harjoittelijoilla kehittyä ammatillisten taitojen lisäksi englannin kielen taito.

Espanjan Aurinkorannikolla toteutettiin vuosina 2011–2013 kokeilu sosiaalityöntekijän työskentelystä tukemassa alueella asuvia tai oleskelevia suomalaisia yhteistyönä sosiaali- ja terveysministeriön ja ulkoasiainministeriön kanssa. Asiakkaat pitivät kokeilua niin onnistuneena, että pyydettiin harkitsemaan uudelleen pysyvän sosiaalityöntekijän viran perustamista. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaisesti suomalaisen sosiaalityöntekijän pysyville toimipisteille eri maiden

suomalaiskohteissa ei ole nykytilanteessa edellytyksiä. Asia voidaan ottaa uudelleen tarkasteluun yhdenvertaisuusnäkökulma huomioon ottaen, kun taloudellinen tilanne muuttuu paremmaksi.

Lähivuosina suuret ikäluokat poistuvat Suomessa työmarkkinoilta. Kriittisin tilanne on sosiaali- ja terveysalalla, jossa työvoimatarpeen vaje on vuoteen 2025 mennessä vähintään 20 000 henkilöä, kun lähes puolet alan työntekijöistä siirtyy eläkkeelle. Samanaikaisesti nuorisoikäluokkien koko pienenee, mutta palvelujen tarvitsijoita on yhä enemmän. Työvoimapulan selättäminen edellyttää rekrytointia ulkomailta, myös EU:n ulkopuolisista maista.

Maailman terveysjärjestö WHO:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2010 maailmanlaajuiset suositukset terveydenhuoltohenkilöstön kansainvälisen rekrytoinnin eettisistä periaatteista (WHA63/16). Suomi on WHO:n jäsenmaana sitoutunut suositusten toimeenpanoon. Sosiaali- ja terveysministeriö on 12.1.2016 julkaissut muistion Sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön kansainvälinen rekrytointi- Maailman terveysjärjestö WHO:n suosituksiin perustuvat eettiset pelisäännöt Suomessa (sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:4).

14. Poliittikalinjaus:

*** Edistetään ulkosuomalaisten sosiaaliturvan läpinäkyvyyttä sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta.**

Toimenpiteet:

*** Parannetaan Suomen viranomaisten asiantuntemusta sosiaaliturvasopimuksista ja EU:n sosiaaliturvalainsäädäntöön liittyvistä kysymyksistä.**

*** Lisätään tiedotusta ulkosuomalaisten oikeudesta sosiaaliturvaan.**

*** Selvitetään yhteistyössä alan viranomaisten kanssa, voidaanko sosiaali- ja terveydenhoitoalan opiskelijoiden harjoittelijanvaihtoa ulkosuomalaisten hoitokoteihin ulottaa koskemaan myös toisen asteen oppilaitosten opiskelijoita.**

Toimijat: STM, Kela, kunnat, potilas- ja asiakasjärjestöt, OPH

3.4. Ulkosuomalaiset elinkeinoelämän voimavarana

Ulkosuomalaiset ovat asuinmaidensa ja Suomen välisen vuorovaikutuksen edistäjiä. He ovat olleet Suomelle väylä vieraisiin kulttuureihin ja kielialueille, joilla tarvittavaa kielitaitoa ja paikallistuntemusta Suomessa ei ole ollut. Tällä on ollut suuri merkitys suomalaisten yritysten kansainvälistymiselle. 2000-luvulla Suomen Yrittäjät ovat koonneet ulkosuomalaisrekisteriä, joka on auttanut suomalaisyrityksiä niiden ulkomaankaupassa tai niiden harkitessa uusille markkinoille sijoittautumista. Järjestö ei kuitenkaan enää pysty niukkojen resurssien vuoksi ylläpitämään rekisteriä. Paluumuuttajat toimivat itsekin uusien paluumuuttajien työllistymisen edistäjinä. Tästä on esimerkkinä tamperelainen vuonna 2014 perustettu Osuuskunta Paluu.

Maailmalta Suomeen palaavien palaute on ollut pitkään se, että heidän ulkomailla hankittua osaamistaan, koulutustaan, työkokemustaan ja verkostojaan ei arvosteta tai hyödynnetä. Työ- ja elinkeinoministeriön Kasvua kansainvälisistä osaajista –agendan tavoitteena on edistää kansainvälisten osaajien – kuten paluumuuttajien – osaamisen ja verkostojen tehokkaampaa hyödyntämistä yritysten

kasvun ja kansainvälistymisen edistämiseksi sekä investointien houkuttelemiseksi Suomeen. Paluumuuttajien tietotaidon hyödyntämistä edistäisi kohdennettujen työllistämispalvelujen kehittäminen.

Suomi-Seuran vuonna 2012 tekemän selvityksen mukaan moni ulkosuomalainen toivoo, että yritykset ottaisivat heidät entistä useammin avukseen kansainvälistymisprosessissaan. Ulkosuomalaiset voivat tarjota kansainvälistyvälle yritykselle kohdemaan paikallistuntemusta, kielitaitoa, omaa osaamistaan ja verkostojaan. Yritysten ja ulkosuomalaisten kohtaamiseen tarvitaan kuitenkin entistä suunnitelmallisempaa tiedottamista eri mahdollisuuksista ja erilaisia mekanismeja tavoitteiden toteuttamiseksi. Sen lisäksi, että ulkosuomalaiset voivat tukea suomalaisten yritysten kansainvälistymistä, he voisivat tukea omalla vapaaehtoistoiminnallaan enenevässä määrin myös investointien tuomista Suomeen sekä aktiivisina suomalaisen osaamisen markkinoijina että ulkomailla olevien mahdollisuuksien tuojina Team Finland -verkostoon.

Suomi-Seuran johdolla järjestettiin syksyllä 2012 verkostoitumistilaisuus, jonka järjestelyissä ovat mukana mm. Elinkeinoelämän keskusliitto EK, FinnCham, Suomen Yrittäjät, PKT-säätiö ja ulkoasiainministeriö. Myös Suomen vientiorganisaatiot, kauppakamarit ja edustustot voivat toimia näiden kontaktien välittäjinä. Ulkosuomalaisia on myös sellaisissa merkittävässä talouselämän työtehtävissä, joita hyödyntämällä pienellä panostuksella voisi olla merkitystä Suomen kansantaloudelle. Kansainvälisessä liiketoiminnassa toimivat ulkosuomalaiset ovatkin nykyisin verkottuneet Suomen talouselämään keskeisissä vientimaissamme suomalaisten kauppakiltojen- ja kamarien, business councilien ja vastaavien järjestöjen jäsenyyden kautta. Vuonna 2016 suunniteltiin Findwork.fi -hanketta, joka edistäisi kansainvälisten korkeakoulutettujen työllistymistä ja voisi tavoittaa maailmalla asuvat suomalaisetkin. Kampanjaa seurasivat Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Sitra, Amcham Finland, Team Finland, Finpro ja sitä organisoivat konsulttiyhtiö me2we. Vuoden 2016 lopulla yrityksiä, korkeakouluja ja korkeasti koulutettuja yhdistävä palvelu avautui Suomen Yrittäjien Talentiverkosto.fi -nimisenä palveluna.

Ulkosuomalaisilla on muutoinkin keskeinen rooli Suomi-tietouden välittäjinä ja levittäjinä asuinmaissaan. Heidän voidaan sanoa olevan tässä tehtävässä päivittäin työpaikoillaan, oppilaitoksissaan ja yleensä elinympäristössään. He luovat siten ympäristölleen kuvaa Suomesta, millä on tärkeä merkitys markkinoitaessa Suomea matkailumaana ja suomalaisia tuotteita ulkomailla. Ulkosuomalaiset voivat myös välittää edelleen tietoa verkostojensa kautta Suomen tarjoamista työ- ja yritysmaailmoista. Eräs tällainen verkosto on KAATO-verkosto (www.kaato.org), johon kuuluu yli viisisataa suomenmielistä ulkosuomalaista ja myös ulkomaista yritysjohtajaa, jotka ovat vakuuttuneet suomalaisesta teknologiaosaamisesta ja haluavat löytää synergioita ulkomaisten yritysten ja Suomen välillä. Ulkomaisilla avainmarkkinoilla (mm. USA, Japani, Saksa, Iso-Britannia, Ruotsi) KAATO-verkostotapaamisia järjestetään aika ajoin, jolloin niissä voi saada ideoille vastakaikua ja apua esimerkiksi kiinnostuneen yrityksen tuomiseksi ensivierailulle Suomeen KAATO-toimintaa organisoivan Finpron Invest in Finland -yksikön kautta.

Perinteisten prosessien ja metodien rinnalla Suomen tulisi hyödyntää digitaalista osaamistaan paremmin ja etsiä parhaita esimerkkejä maailmalta. Yksi nopeastikin kehitettävä asia voisi olla uusiseelantilaisilla jo käytössä olevan ”Global community of Kiwis” -applikaation suomalainen vastine, jonka kautta ulkomailla asuva tai ulkomaille väliaikaisesti muuttava suomalainen voisi näppärästi verkottua kullakin alueella asuviin suomalaisiin. Samanhenkisen profiilin omaavien verkottumisen kautta (esim. puolison työn vuoksi ulkomailla asuvat, kolmannen polven siirtolaiset tai opiskelijat) luodaan usein mielekästä toimintaa, saadaan ulkosuomalaisten ääni maailmalla paremmin

kuuluviin ja saatetaan tehdä jotain paikallisesti hyvinkin näkyvää ja jopa elinkeinoelämän kannalta merkittävää.

15. Poliittikalinjaus:

* Elinkeinoelämän ja ulkosuomalaisten välistä yhteydenpitoa tuetaan.

Toimenpiteet:

* Hyödynnetään eri puolilla maailmaa olevaa Suomen kunniakonsuliverkostoa tiedottamalla yrityksille verkostosta ja sen palvelumahdollisuuksista.

* Hyödynnetään ulkosuomalaisten osaamisen, paikallistuntemuksen ja verkostojen tarjoamaa lisäarvoa Team Finland -verkoston työssä suomalaisten yritysten tukemiseksi.

* Suomi-Seura ja ulkosuomalaisparlamentti jatkavat yritysten ja ulkosuomalaisten välisten kontaktien edistämistä.

* Hyödynnetään Suomi-Seuran maailmanlaajuisista kontaktiverkostoa myös talouselämässä.

Toimijat: TEM, UM, VM, verohallinto, EK, kauppakamarit ja muut tahot

3.5. Ulkosuomalaisten paluumuuton edellytysten tukeminen

Osa ulkosuomalaisista palaa aina takaisin. Kohderyhmään kuuluvat myös heidän ulkomaalaiset puolisonsa. Onnistunut ulkosuomalaispolitiikka sekä myös onnistunut maahanmuuttopolitiikka parantavat ulkosuomalaisten edellytyksiä halutessaan palata Suomeen. Onnistuneen paluumuuton edellytyksenä on yhteyksien säilyminen Suomeen, suomen kielen taidon ylläpito ja Suomen olosuhteiden ja kehityksen seuraaminen. Paluumuuttoa ohjataan tiedotuksella ja neuvonnalla sekä tarvittaessa myös muilla toimenpiteillä siten, että paluumuutto olisi sekä Suomen että ulkosuomalaisen elämäntilanteen kannalta tarkoituksenmukainen ratkaisu. Valtioneuvosto antoi 13.6.2013 periaatepäätöksen Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta, joka kiinnittää huomiota muun muassa työvoiman maahanmuuton kehittämiseen ottamalla huomioon Suomen työvoiman tarpeen, väestökehityksen ja muuttuvan huoltosuhteen.

Aktiivisessa työiässä olevien paluumuuton edellytykset riippuvat luonnollisesti kulloisestakin taloudellisesta tilanteesta Suomessa. Varsinkin terveydenhoito- ja palvelualoilla edellytetään suomen kielen ja usein myös ruotsin kielen taitoa, jolloin ulkomailla työskentelevät suomalaiset ammattityöntekijät voivat olla luonteva rekrytoinnin kohde. Suomesta on viime vuosina muuttanut muun muassa terveydenhuoltoalan ammattilaisia työhön erityisesti Pohjoismaihin, Iso-Britanniaan ja Sveitsiin.

Paluumuuttajan tiedontarve vaihtelee hänen ja hänen perheensä elämäntilanteen mukaan. Tietoa tarvitaan muun muassa työstä, päivähoidosta, koulusta, opiskelusta, asuntoasioista, sosiaaliturvasta, eläkkeistä, verotuksesta ja muuttotavaroiden tuomisesta. Viime kädessä kukin viranomainen vastaa itse omaan hallinnonalaansa kuuluvien asioiden tiedottamisesta myös paluumuuttajille.

Työ- ja elinkeinotoimistojen tehtävänä on antaa myös muuta neuvontaa paluumuuttajille ja ohjata heitä työelämään liittyvissä asioissa. Myös Eures-verkosto palvelee paluumuuttajia EU:n jäsenmaissa muun muassa tiedottamalla Suomen työelämästä, työpaikoista ja työmarkkinatilanteesta. EURES-verkosto lähestyy myös aika ajoin aktiivisesti potentiaalisia paluumuuttajia mm. markkinoi-

malla palveluitaan erityisesti Ruotsissa (hoitoala on erityinen kohderyhmä). Suomi suhtautuu myönteisesti paluumuuttoon ja se koetaan myönteisenä sekä työmarkkinoiden että yhteiskunnan kannalta.

Edelleen on kuitenkin säädöksiä ja niiden soveltamisalueita, joilla muuttajat kohtaavat ongelmia. Muualta muuttaneet saattavat myös joutua kokemaan lähiympäristön ja myös viranomaisten ennakkoluuloista suhtautumista. Hyvien etnisten suhteiden edistäminen auttaa osaltaan myös paluumuuttajien sopeutumista yhteiskuntaan. Näin etenkin silloin, jos suomalainen paluumuuttajaperhe on monikansallinen tai moniuskontoinen. Suomessa toimivilla kirkoilla ja usein myös paikallisseurakunnilla on monipuolista asiantuntemusta ja kokemusta eri uskontojen ja arvomaailmojen kohtaamisesta ja yhteistyöstä.

16. Poliittikalinjaus:

*** Otetaan ulkosuomalaiset huomioon mahdollisina paluumuuttajina työperusteista maahanmuuttopolitiikkaa kehitettäessä.**

Toimenpiteet:

*** Tehostetaan ulkosuomalaisille suunnattua tiedottamista paluumuuton kannalta keskeisistä seikoista yhteistyössä eri viranomaisten ja Suomi-Seuran kanssa.**

*** Tiedotetaan Suomessa toimiville työnantajille mahdollisuuksista ottaa palvelukseen paluumuuttajia.**

*** Kannustetaan ulkomailla opiskelevia palaamaan Suomeen opintojen päätyttyä tiedottamalla heille aktiivisesti harjoittelu- ja jatkokoulutusmahdollisuuksista sekä työmarkkinatilanteesta ja työmahdollisuuksista.**

*** Puututaan paluumuuttoa hidastaviin lainsäädännön ja hallintokäytäntöjen ongelmiin ja epäkohtiin sekä tehdään esityksiä niiden muuttamiseksi.**

*** Tehostetaan yhteistyötä kirkon ja paikallisseurakuntien kanssa.**

*** Selvitetään, miten palvelut tukevat ulkosuomalaisten paluumuuttoa.**

Toimijat: TEM, STM, Kela, OKM, OPH, SM, uskonnolliset yhteisöt

3.6. Suomen siirtolaisuutta ja ulkosuomalaisuutta koskevan tutkimuksen tukeminen

Ajantasaisen tutkimustiedon tarve on myös ulkosuomalaispolitiikan toimeenpanon kannalta keskeistä. Suomalaisesta siirtolaisuudesta ja ulkosuomalaisista on saatavilla varsin paljon tutkimustietoa. Keskeinen rooli tutkimustiedon tuottamisessa ja tutkimushankkeiden koordinoinnissa on ollut Turussa toimivalla Siirtolaisuusinstituutilla.

Muuttoliikkeiden luonne kuitenkin muuttuu koko ajan, joten on tärkeää, että suomalaiseen siirtolaisuuteen ja ulkosuomalaisuuteen liittyviin kysymyksiin kohdistetaan jatkuvasti tutkimuksellista mielenkiintoa. Tutkimustarvetta näyttäisi tällä hetkellä olevan muun muassa suomalaisten muuttoliikkeistä Euroopassa.

Sekä ulkosuomalaisten että koko väestön kannalta olennaista on myös suomalaista siirtolaisuutta ja ulkosuomalaisuutta koskevien tietojen ja aineiston kerääminen ja arkistointi. Näin voidaan säilyttää

myös tuleville polville tietoja siirtolaisuuden syistä, seurauksista ja merkityksestä sekä myös lisätä Suomessa asuvan väestön ymmärtämystä maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia kohtaan.

Tutkimustiedon ja -aineistojen digitaalisen saatavuuden tukeminen on erityisen tärkeää, koska suuri osa aihepiiristä kiinnostuneista asuu maan rajojen ulkopuolella, eikä heillä ole mahdollisuutta tutustua alkuperäisaineistoihin Suomessa.

17. Poliittikalinaus:

*** Tuetaan suomalaista siirtolaisuutta ja ulkosuomalaisuutta koskevaa tutkimusta.**

Toimenpiteet:

*** Kohdistetaan tutkimusrahoitusta muuttoliiketutkimuksen painopistealueille.**

*** Tuetaan suomalaista siirtolaisuutta ja ulkosuomalaisuutta koskevien tietojen ja aineiston keräämistä ja arkistointia.**

Toimijat: OKM, Siirtolaisuusinstituutti, tutkimuslaitokset

4. OHJELMAN TOIMEENPANO, TOIMIJAT, TALOUDELLISET VAIKUTUKSET JA SEURANTA

Pääosa ulkosuomalaispoliittisessa ohjelmassa ehdotetuista toimenpiteistä on sellaisia, joita jo nykyisin toteutetaan keskeisten viranomaisten toimin. Koska ehdotettuja toimenpiteitä suurelta osin jo toteutetaan, ehdotetuilla politiikkalinjauksilla ja niihin liittyvillä toimenpiteillä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Ehdotettuja uusia toimenpiteitä esitetään toteutettavaksi vaiheittain talousarvion menokehityksen puitteissa. Tällöin aiheutuvat lisäkustannukset jakautuvat useammille vuosille.

Ulkosuomalaispolitiikkaa kehitetään jo vakiintuneiden toimintalinjojen ja –muotojen pohjalta ottaen huomioon ulkosuomalaiskentässä tapahtuvat muutokset, siitä aiheutuvat uudet tarpeet ja erityisesti kehittyvän tietotekniikan tuomat mahdollisuudet. Eri ministeriöiden ulkosuomalaisia koskevien toimintojen suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että ulkosuomalaiset eivät ole yksinomaan kustannuksia aiheuttava ryhmä, vaan myös Suomea eri tavoin hyödyttävä voimavara.

Aihokokonaisuudet koskevat toisia ministeriöitä enemmän, toisia vähemmän. Läpileikkaava ominaisuus on yhden asian jakaantuminen useammalle kuin yhdelle valtiolliselle vastuutaholle ja se, että julkisen sektorin ohella voi yksityisellä sektorilla ja kansalaisyhteiskunnan toimijoilla olla keskeinen, toisiaan täydentävä rooli. Seurannassa voisi vuositalolla olla yksi kokous, joka arvioi ohjelman toteutumista. Ohjelman tunnetuksi tekemistä edesauttaisi vuosittainen päivän seminaari ajankohtaisista asioista. Ulkosuomalaisparlamentin vakiinnuttamishanke tarjoaisi ohjelmalle uutta vaikutusta.

Sisäministeriö (SM) vastaa maahanmuuttopolitiikan sekä maahanmuuttoa koskevan lainsäädännön valmistelusta. Sisäministeriö myös edustaa Suomea maahanmuuttoasioissa Euroopan unionissa sekä kansainvälisessä yhteistyössä ja huolehtii maahanmuuttoasioihin liittyvän toiminnan yhteensovittamisesta hallinnonalojen välillä. Sisäministeriön hallinnonalan viranomaisista *Maahanmuuttovirasto* käsittelee ja ratkaisee yksittäisiä ulkomaalaisia koskevia maahantuloon, maassa oleskeluun ja maasta poistamiseen liittyviä asioita sekä kansalaisuusasioita.

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) vastuulla ovat työllisyys- ja yrittäjyysasiat sekä maahanmuuttajien kotouttaminen.

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) vastaa toimivista ja turvallisista liikenne- ja viestintäyhteeyksistä sekä -palveluista ja mahdollistaa uusien digitaalisten palvelujen käyttöympäristön.

Ulkoasiainhallinto edistää Suomen ja suomalaisten turvallisuutta ja hyvinvointia globaalisti. *Ulkoasiainministeriöllä (UM)* ja sen alaisilla ulkomaanedustustoilla on parhaat edellytykset toimia yhteysviranomaisena Suomen viranomaisten ja ulkosuomalaisten välillä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) hallinnonala tukee ulkomailla toimivien suomalaisten peruskoulujen, Eurooppa-koulujen, suomen- ja ruotsinkielisen kotiperuskoulun, Suomi-koulujen ja kulttuuri-instituuttien toimintaa ja tukee suomen kielen ja kulttuurin opiskelua ja asemaa ulkosuomalaisten kannalta keskeisissä maissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan kautta tuetaan ulkosuomalaisten järjestöjä, lehtiä ja muita tiedotusvälineitä. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO ja nykyinen Opetushallitus (OPH) yhdistyivät 1.1.2017, uuden viraston nimi on Opetushallitus, jolle kuuluu suomen kielen ja kulttuurin opiskelun edistäminen ulkomaisissa yliopistoissa sekä kansainvälisen harjoittelijanvaihdon järjestäminen.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja sen alainen hallinto vastaavat ulkosuomalaisten eläke-, sairaanhoito- ja sosiaalietuuksia koskevasta neuvonnasta ja tiedottamisesta. Tiedottamisessa on mahdollista tehdä yhteistyötä Suomi-Seuran ja ulkomaanedustustojen kanssa.

Oikeusministeriö (OM) toimii ylimpänä vaaliviranomaisena ja vastaa vaalilainsäädännön valmistelusta ja vaalijärjestelmän kehittämisestä. Ulkoasiainministeriö vastaa ennakkoäänestyksen järjestämisestä ulkomailla.